

KUBBEALTI

AKADEMİ MECMÛASI

Yıl : 1

Ocak 1972

Sayı : 1

AKADEMİ MECMUASI

•
Sâhibi

Kubbealtı Cemiyeti
adına İdare Heyeti
Başkanı

İlhan Ayverdi

•
Yazı İşleri Müdürü

Şeymâ Taşcıoğlu

Müdür

Nihad Sâmî Banarlı

Yıl : 1

1 Ocak 1972

Sayı : 1

Kubbealtı Akademi Mecmûası, üç ayda bir çıkar, akademik mecmûadır.

Fiatı 5, yıllık abone bedeli 20 T.L. dir. Dış ülkeler için abone bedeline posta ücreti ilâve edilir: Ücret, Avrupa için 350 krş. Amerika için 10 lira 25 krş. tur. **İlân ve reklâm, milli kültürümüze hizmet eden müesseselerden alınır; tam sahife 1500, yarım sahife 800 liradır.**

Adres : Çarşıkapı, Yeniçeriler Caddesi, No. 81 İstanbul. Tel. 22 95 17

Basıldığı Yer : *Baha Matbaası*

Kapak Kompozisyonu : *Aydın Yüksel*

İ Ç İ N D E K İ L E R

	Sahife
Anadolu'da Hâlis Türkçe'nin İlk Büyük Şâiri:	Yûnus Emre 4
Başlarken	5
B E Y A N N Â M E	9
Yahyâ Kemal	Bugünkü Türkçe 23
Sâmiha Ayverdi	Bir Beyannâme'nin Düşündürdükleri 25
Prof. Tahsin Banguoğlu ile Bir Konuşma	29
Fâruk Nâfiz Çamlıbel	İsimsiz Kıt'alar 31
Fevziye Abdullah Tansel	Şâhin'in Bir Türküsü 32
Orhan Seyfi Orhon	Peri Kızıyla Çoban Hikâyesi'ni Niçin ve Nasıl Yazdım? 37
Bekir Sıtkı Erdoğan	Yûnus'layın 44
Ekrem Hakkı Ayverdi	İstanbul Türkçesi Üzerine Bir Dil Anketi 45
Prof. Fâruk Timurtaş	Türkçenin İncelenmesi, Grameri ve Lûgati 53
Prof. M. Kaya Bilgegil	Kaybolan İstanbul Türkçesi 60
Millî Kültürümüze Hizmet Eden Müesseseler	73

Anadolu'da *Hâlis Türkçe*'nin ve *halk için* söylenen, millî tasavvuf
şîirlerinin ilk büyük şâiri

Yûnus Emre

(Ressam Münif Fehim'in tablosu, 7 Gün Mecmûasından)

Başlarken

2 Mart 1970 de, İstanbul'da Kubbealtı adıyla, akademik bir cemiyet kurulmuştur. Cemiyetin gaa-yesi, dilde, ilimde, fikirde ve güzel sanatlarda tamamiyle akademik ve millî bir hizmet görmektir.

Bu hizmet, yeni Türk nesillerinin, her adımı millî ve insânî köklere dayanan ve tıpkı târihteki büyüklük asırlarımızda ulaştığımız üstün seviyeye, bir defâ da asrımızda ulaştıklarını görmek gibi, mes'ut bir hedef gözetmektedir.

Kubbealtı Cemiyeti, bu hedefe varmak için çeşitli seminerler tertiplemiş; dil, kültür ve sanat faaliyetlerinde bulunmuştur.

Meselâ bir Tezhip Atölyesi kurmuş; burada Türk süsleme sanatı'nın inceliklerini, güzelliklerini ortaya koymuş; gözleri ve gönülleri böyle güzelliklerle beslenen genç sanatkârlar yetiştirmek gibi bir maksada yürümüştür.

Bir Mûsikî Semineri açmış; burada, kökü Asya'daki Türk mûsikîsine dayanan fakat Anadolu ve Balkanlar Türkiyesi'nde, vatanımızın eşsiz güzellikleriyle, iklimiyle, târihi ve medenî zaferleriyle zenginleşen mûsikîmizi, yine genç Türk gönülleri-ne duyurmaya ve bu yolda yeni sanatkârlar yetiştirmeye çalışmıştır.

Dil, edebiyat, sanat ve târih seminerleri açmış, buralarda Türkçemizin, edebiyâtımızın, mîmârîmizin, diğer güzel sanatlarımızın ve târihimizin gerçeklerini, gerçek kıymetlerini ve büyük bir milleti ebediyyen ayakta tutacak kudretteki millî temellerini tanıma ve tanıtma gayeleri gütmüştür.

Bu seminerlerde Ekrem Hakkı Ayverdi, Nihad Sâmi Banarlı, İbrâhim Kafesoğlu, Muharrem Ergin, Sebâhaddin Zaîm, Ömer Lütfü Barkan, Şehâbeddin Tekindağ, Uğur Derman gibi otoriteler konuşmuşlar ve dinleyicileriyle musâhabelerde bulunmuşlardır.

Millî göğüsleri ıftiharla kabartacak; millî zihinleri derin düşüncelere salacak ve özlenen bir yarına uyandıracak değerdeki bu konuşmalar, Ahmet Kabaklı, Târık Buğra, Kemal Erarslan gibi değerli imzâların sohbetleriyle desteklenmiştir.

Bütün bu çalışmaların vaad ettiği güzel neticeler, Kubbealtı Cemiyeti'ne yeni bir hamle gücü vermiş ve cemiyet, (bir taraftan bütün bu faâliyetlerine devâm ederken, diğer taraftan) millî kültürümüzün bugün şiddetle muhtaç olduğu bir Dil Ve Edebiyat Akademisi kurmak teşebbüsünde bulunmuştur.

Akademi'nin temeli 2 Mart 1970 de yapılan ve Akademik toplantıların ehemmiyetini belirten konuşmalarla atılmıştır.

Çok ciddî ve ilmî bir çerçeve içinde, seçkin bir kadro ile faâliyete geçen bu husûsî akademî'nin, aslî, müşâvir, muhâbir âzâ'dan ve mütehassıs elemanlardan müteşekkil bir kadrosu vardır.

Başlıca dil ve edebiyat bölümleri hâlinde şekillenen Akademi İlmî Heyeti, derhal faâliyete geçerek, tamâmîyle ilmî mâhiyette, büyük bir Türk lûgati hazırlamaya koyulmuş; ciddî bir Türk dili grameri têsîs edebilmek için gerekli çalışmalara başlamıştır.

Kubbealtı Cemiyeti, Dil ve Edebiyat Akademisi'nin mensupları bu mevzûda yapılacak ilmî olduğu kadar samîmî ve ihlaslı çalışmaların, azîz vatanımızın hudutlarını beklemek ve büyük yarınını hazırlamak gibi millî bir vazife olduğuna inanmışlardır.

Kubbealtı Dil Ve Edebiyat Akademisi'nin aslî âzâsı :

Sâmiha Ayverdi
Nihad Sâmi Banarlı
Tahsin Banguoğlu
M. Kaya Bilgegil
Fâruk Nâfiz Çamlıbel
Abdülkadir İnan
Orhan Seyfi Orhon
Fevziye Abdullah Tansel
Fâruk Kadri Timurtaş
ve

Kubbealtı Cemiyeti adına, İdâre Heyeti Başkanı İlhan Ayverdi'den müteşekkildir.

*
**

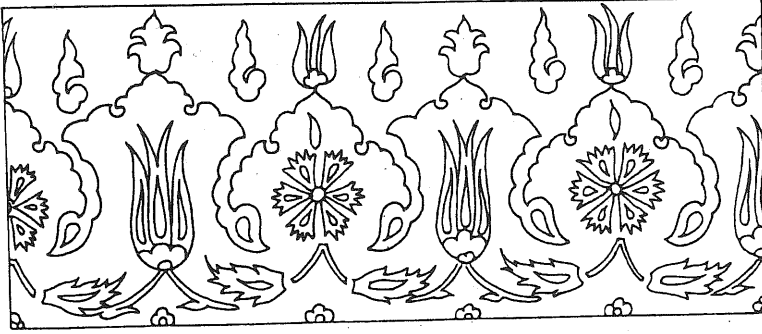
Akademi'nin dil çalışmaları, göz ve gönül dolduracak bir ciddiyetle ilerler; ihtimamla hazırlanan

fiş dolapları, yüzlerce kaynaktan seçilmeğe başlanan büyük Türk lûgati'nin maddeleri ve misalleriyle dolarken;

Akademi'nin edebiyat bölümü de büyük milletimize bir an evvel seslenmek gaayesiyle, bu elinizdeki Akademi Mecmûası'nı hazırlamış ve bu mecmûaya, önsözümüzü tâkib eden sahifelerdeki târihi BEYANNÂME ile girmeğe karar vermiştir.

Beyannâme'miz, size cemiyetimizin ve akademimizin ne yapmak; Türklük ve insanlık adına neleri kurtarmak istediğini (aslında kitaplar dolusu söylenecek sözleri) şu birkaç sahifeye sığdırarak arzedecektir :

BEYANNÂME

I

Milletlerin edebiyatları, ortak medeniyetlerin; dilde, sanatta ve ideolojide iştirâki zarûrî; fikir, kültür ve estetik değerlerine yüz çeviremezler.

Medeniyetler, kabûl edildikleri ülkelere, çok kere, dilleriyle, kelimeleriyle; fikirleri ve felsefeleriyle; edebî nevîleri ve şekilleriyle; îmanları ve her türlü medenî hamleleriyle birlikte girerler. Girdikleri yerlerden de her medeniyette yaşayacak kudrete sâhip, birtakım, dil, kültür ve sanat mirasları alırlar.

Ancak, bu karşılıklı alış-verişler, hiçbir milleti kendi millî zevkinden, millî mizâcından, millî ve târîhî değerlerinden, kısaca, milliyetinden uzaklaştıramaz. Her millet, kendi dil, kültür, sanat ve medeniyet târihinin, kendi zevkiyle işlenmiş miraslarını (bir soysuzlaşma felâketine uğramadığı müddetçe) muhâfaza eder.

Bunları muhâfaza ettiği müddetçe de haysiyetli millet olma vasıflarını taşır.

Türk sanat ve edebiyâtı, müşterek İslâm medeniyeti asırlarında, tabîi bir têsir ve taklid devresi geçirmiştir. Bunun yanında, İslâmî Türk Edebiyâtı, daha ilk anlardan başlayarak millî bir çehre takınmaya başlamış ve Türkler, yeni sanat dünyâsına, aşağılık duygularına kapılarak değil, tam mânâsıyla yukarılık duyguları içinde girmişlerdir.

Önce, dile girmesi zarûrî kelimelere, bu kelimeler hangi dilden gelirse gelsin, bir ses ve mânâ milliliği vermeğe başlamışlar; edebî eserlerini, Türk dilinin kendi millî yapısı, millî mîmârîsi içinde vermişlerdir. Yabancı dil ve yabancı kültür têsirlerinin hiçbirisi, hiçbir devirde, Türkçe'nin kendi millî, târîhî ve üstün mantıklı cümle yapısını' nı değiştirememiştir.

Bir dilin sesi ve mîmârîsi millî olduğu ve millî kaldığı müddetçe de, o dil, başkalarından ne ölçüde kelime ve terim alırsa alsın, mutlaka millî bir dildir. Çünkü millî dil, dar ve mahdud bir kelime taassubu değil, bir millî söyleyiş hâdisesidir.

Batı edebiyâtında roman, tiyatro, deneme (v.b.) gibi edebiyat nevîleri; octave, sonnet, terza-rima (v.b.) gibi nazım şekilleri; İphigénie, Andromaque, Antigone, Elektra, Faust (v.b.) gibi müşterek eser mevzûları; hattâ her dilde, çok sayıda müşterek şiir mısraları, nasıl birer ortak nevî, şekil, mevzû ve söyleyiş olarak kullanılmışsa;

Tıpkı bunun gibi,

İslâmî Türk edebiyâtı da Dîvan gibi, Mesnevî gibi müşterek eserlere; gazel, kasîde, rubâî (v.b.) gibi müş-

terek şekillere; Leylâ vü Mecnun; Yûsuf ü Zelîhâ gibi müşterek mesnevî mevzûlarına iltifât etmiştir.

Fakat, Batı edebiyâtındaki bütün bu nevi, şekil, mevzû ve tema iştirâklerine rağmen, Avrupa'da nasıl bir Fransız Edebiyâtı, bir İngiliz ve Alman Edebiyâtı ve başka millî edebiyatlar meydana gelmişse; bu edebiyatlar, Avrupa'nın her memleketinde, nasıl millî rûhu, millî hayâtı, millî mizâcî ve hattâ millî estetiği aksettiren, millî husûsiyetler içinde gelişmişse;

Tıpkı bunun gibi,

Klâsik Türk edebiyâtının da asırlar boyu vücûda getirdiği nice ölümsüz eser, Türk rûhunu, Türk hayâtını ve Türk estetiğini aksettiren eserler olmuştur.

(Klâsik Şark Edebiyâtı üzerinde, kuvvetli bir Batı kültürüyle ve mukaayeseli edebiyat metodu'yle çalışarak, mühim etüdler neşreden, çağdaş Rus âlimi E. Berthels, Ali Şîr Nevâî gibi, Fuzûlî gibi büyük Türk şâirlerinin, şiirlerinde ve mesnevîlerinde tamâmiyle millî ve orijinal bir Türk rûhu, Türk içtimâî hayâtı ve Türk üslûbu bulunduğunu belirtmeye lüzum görmüştür. Bu, bizim görüşlerimizi bütünleyen iç ve dış ilim âlemine âit ifâdelerden yalnız bir tânesidir.)

Bugün, en az 12 asırlık yazılı Türk edebiyâtı eserlerine harcanan Türk emeğini, Türk zevkini, Türk duygu ve düşüncesini hiçe saymaya hakkımız yoktur. Yeni Türk edebiyâtı, Halk Edebiyatı ve Dîvân Edebiyatı olarak kendi klâsiklerini, kendi târihî-i içtimâî devirleri ve şartları içinde, kendi estetiği ve kendi değerleriyle tanınmaya mecburdur.

Bu edebiyatlar, iyi tanındığı takdirde, onların yeni medeniyet dünyâsı içinde de, herşeyden çok, kendi temel-

lerine dayanan bir Türk Edebiyatı vücûda getirmek için asıl kaynak değeri taşıdığı, çok yakından görülecektir.

Yeni Türk edebiyâtının, bu iki klâsik edebiyattan; kültürlü ve disiplinli bir sanat düzeni ile; vezin, şekil, kafiye gelenekleri; dil ve söyleyiş incelikleri; zekâ ve zevk çizgileri olarak; istifâde edeceği, nice sanat değerleri; şiir = mûsikî anlayışları ve millî söyleyiş zaferleri vardır.

Bütün bunların, tamâmıyla yabancı hattâ zararlı varlıklarmış gibi, yeni Türk nesillerine, sistemli bir şekilde unutturulmaya çalışılması, millî bir memleket bünyesi için, akıl almaz hâdisedir.

II

İnsanlığın, insanca ve efendice yaşamaya şiddetle susadığı bir devirde bulunuyoruz. Bu zamanda, sanat ve edebiyâtın; nizamsızlığı, seviyesizliği, türlü âdilikleri, basît, başıboş ve insanlıktan uzaklaşmış bir hayatı körüklercesine tersine çalışması, dünyâ ölçüsünde büyük tâlih-sizliktir.

Sanat için sanat anlayışının en dar ve aristokrat zihniyeti içinde bile sanat, bugünkü kadar başıboş bir duruma düşmemiş; bilhassa seviyesizliği hedef tutan bir istikaamet tutturmamıştır.

Vaktiyle, romantizm cereyânının, çirkin güzeldir sloganını ortaya attığı devirde bile, çirkin olan, sanatın kendisi değil, ancak mevzûu idi:

Sophokles devrinden başlayarak, eski Yunan ve Lâtin sonra yeni Avrupa, meselâ Shakespeare, Corneille ve Racine devirleri trajedileri ve dramlarında mevzû, umûmiyetle cinâyet'dir.

Cinâyet, insan eliyle yapılan hareketlerin en çirkinini ve insan vicdansızlığının yöneldiği, en canavarca hareketlerdir. Fakat bu hareketin bile saydığımız devirler ve sanat-

kârlar tarafından işlendiği zamanlarda, mevzû çirkin fakat işleniş güzel'di: Bu eserler, türlü beşerî dalâletler ve cinâyetler karşısında insan rûhunu ulvileştiren ifâdelerle işleniyordu.

Kısaca, sanat, insan'ı ve insan rûhunu, bulunduğu seviyeden kanatlandırarak, az veyâ çok yükselttiği zamanlarda sanattır.

Sanat, insan'ı ve insan rûhunu; tersine bir işleyişle; uçurumlara sürükleyip, insanlara en iptidâî kılıklara girme; en çirkin sözleri söyleme ve en âdî hareketleri yapma cesâreti verirse; adı, yine sanat olsa bile; bu, artık â d î bir sanattır.

Dünyâ sanatı, sanatta popülerliğe, hattâ proleterliğe doğru değil de, insanlığın insanlıktan çıkışına doğru, tahrik edici bir rol oynamaya başlamıştır.

Türk sanatının bu dalâleti de taklid ve tahrik etmesi, Türk haysiyetine yakışmaz hâdisedir.

Eski çağlarda, üzerinde hayli yavaş yürünen bu yol, zamânımızda büyük bir hızla kat'olunuyor. İlk çağlarda sanat eserlerinin kahramanları, pâdişahlar, krallar, şeh-zâdeler, sultanlar; prensler ve prenseslerdi; insanlığın, yüksek tabakasına mensup şahsiyetlerdi. Daha eski zamanlarda ise, böyle eserlerin kahramanları hattâ il â h l a r ve il â h e l e r d i.

İnsanlık, en kötü görüşlerle düşünen şâir ve yazarlarının eserlerinde bile, böyle ulvî kahramanların mutlaka yüksek vicdanlı ve terbiyeli taraflarını görüyor; onları örnek ediniyor; aynı kahramanların vicdan ve terbiye dışı hareketlerini ise, müthiş bir kader eliyle, cezâlandırıyordu.

Sophokles'in, Shakespeare'in, Racine ve Corneille'in

eserlerinde, çağlar boyunca devâm etmiş bir fazilet mücâdelesi'nin hattâ bir fazilet yarışmasının târihi vardır.

İnsanlara, önce Tanrıların, sonra saray büyüklerinin örnek olduğu devirlerde, halk kütleleri, onların hayâtını, ulvî, faziletli, ahlâklı ve vicdanlı tahayyül ediyordu; kendi hayâtını da hayâl ettiği güzelliklere benzetmeye hevesleniyordu: Doğu, Batı masallarında, en fakir halk evlerinde bile, asırlarca, genç kızlar, şehzâdelerin; genç erkekler de pâdişah kızlarının rü'yâsını görmüştü. Saray hayâtı, Keloğlan'ın hedefi olduğu kadar, bir kulübede yaşayan üç kızkardeşten üçünün de kısmeti olabiliyordu.

Kısaca, insanların hedefi, hayâtın en ulvî, en konforlu ve en terbiyeli şekline ulaşmaktı.

O devirlerde hayâl edilen bu hayat, aslında öyle olmasa, onun da karanlık tarafları bulunsa bile, saray hayâtı, insanların hayâlinde ve düşüncesinde bu iyi ve aydınlık taraflarıyla yaşıyordu.

Eski medeniyetlerde gittikçe tekâmül eden bir içtimâî terbiye bulunmasında ve gün geçtikçe herkesin biraz daha efendi olmasında bu işlenmiş örneklerin têsiri vardır.

İnsanlar, bu terbiye ile, gittikçe daha güzel giyinmiş; kendilerine daha insan biçimi vermiş; çevrelerini daha zarîf renkler, şekiller ve eşyâlarla süslemiş ve bilhassa daha güzel kelimelerle konuşmuşlardır.

Aristokrat örnekleri ortadan kaldırmaya başlayan Romantizm devrinde insanlığın yeni örnekleri orta sınıf halktan, hattâ orta sınıf bile olmayan halkın yaşayışından seçilir olmuştur. Böyle halk zümreleri içinde dahî, iyi, efendi ve örnek insanların bulunduğunu göstermeye çalışan bu devir sanatı, insanlık için, bir yıkım değildir.

Ancak şu son devir sanatında ve ondan yardım gö-

ren son devir hayâtındadır ki form yıkımı yanında, bir zevk yıkımı ve insanca yaşayış yıkımı şeklinde bir ceyan alıp yürümektedir.

İnsanlığın yeni kahramanları, bizzat sanat tarafından, insanlığa gösterilen örnekler, artık küçük adamlar'dır; serseriler ve anarşistlerdir. Böylelikle, en âdî görüşlerin sanat eserlerinde, en âdî küfürlerin ve en vicdan yıkıcı hareketlerin şiir, hikâye ve tiyatro gibi edebiyat nevilerinde yer aldığını, insanlık, büyük bir dehşetle görmektedir.

Bir kısım genç insanlar ise, sanatın kendisi de, vazifesi de budur sanacak hâle getirilmiştir. Bu hâl, târihi bir teselsül içinde, insanlığın, ulviyetten süfliyete doğru, hem de sanat vâsıtasıyla itilişi demektir. Nitekim, insan topluluğu, en medenî ülkelerde bile birtakım sefil görünüşlü, sefil giyinişli ve sefil davranışlı nesiller yetiştirmeye başlamıştır.

III

Vaktiyle, Türk şâiri Fuzûlî, "Muntazam şiir söylemek okuyanın zevkine hürmet etmektir." demişti.

Bizce, bu sözlerin, bilhassa bugünkü insanlık için, büyük ve derin mânâsı vardır.

Sanat eserleri, asırlar boyu, düzgün ve işlenmiş olarak, hem göze, hem kulağa, hem de gönle hoş gelen eserler hâlinde idi. Eski şiirin, vezinli, kafiye ve muntazam şekilli söyleyişlerle, insan rûhları üzerinde uyandırdığı têsir ve alışkanlık, en azından, bir nizâm ve intizâm rûhudur. Eski resim, mimârî, heykel ve süsleme sanatlarında görülen jeometrik ve simetrik güzellikler, insan gözleri önüne bir nizâm ve intizâm manzarası seriyor; dolaşısıyla, bir nizâm ve intizâm terbiyesi uyandı-
rüyordu. Dışarıdan anarşik olmayan bu eserler karşısında, insan rûhu, içeriden de huzûra kavuşuyordu.

Üstelik bu eserler, sanatkârlarındaki dehânın bir volkan gibi şahlanmasına ve bir nevî Arş'a yükseliş hallerine mâni olmuyordu:

Süleymânîye Câmî'i, Anadolu'nun dumanlı dağları gibi, sanatkârının yeryüzüne sığmayacak kadar gür dehâsının; fakat, yine simetrik ve jeometrik terbiye içindeki yükselişleriyle muhteşemdir.

Sanatın; resimde, heykelde, mîmârîde, mûsikîde ve dil'de bugün arzettiği manzara ise, bu huzûr verici manzaranın tamâmıyla zıddı bir ana rşî hâlidir.

Dünkü sanatla bugünkü sanatın insan ruhları ve insan terbiyesi üzerindeki têsirleri mukaayese edilirse, büyük hakikat, açıkça meydana çıkar.

En basit, en görgüsüz ve en kaba insanların bile dağınık ve ihmâl edilmiş yerlerde, kendi iptidâîliklerini serbestçe göstermelerine mukaabil, güzel döşenmiş, muntazam ve kibar bir muhîte dâhil olunca, kendilerine, gayr-ı ihtiyârî bir çeki-düzen verişleri, târihin her ânında ve her yerinde görülmüş bir rûh hâlidir. Bizce, sanatın, insanlığın bu rûh hâlinden istifâde ederek, son yıllarda sefâlete sürüklediği beşeriyeti, yeniden iyiliğe, ulvîliğe ve insanlığa kanatlandırmak için bir gayret sarfına lüzum görmesi yerinde olacaktır. İnsanlık birtakım rûh buhranlarından doğma bir kördögüşüne sürüklenir; çirkinliği, pisliği ve iğrençliği mârifet sanacak hallere düşerken, sanatın susması veyâ bu halleri körükleyecek hareketlerde bulunması, en azından, yaptığı fenâlığın farkına varması demektir.

Biz, sanatın, bütün insanlığa, yeniden çeki-düzen verecek kudreti kendinde bulabilir hâle gelmesi lüzûmuna inanıyoruz.

Bu arada doğrudan doğruya kendi Türk sanatımız

üzerinde de söyleyecek sözlerimiz ve bugünün genç insanlarına tekliflerimiz olacaktır :

1. Edebiyatta dil olarak, Türk milletinin yarattığı ve asırlarca işleyerek güzelleştirdiği Türkçe'yi kullanınız. Milletinizin, bu asırlar içinde, aynı işleyişiyle Türkçeleş-tirdiği kelimeler de, vatanınız gibi, sizindir. Târihsiz, mûsikisiz, zevksiz ve uydurma kelimelere iltifât etmeyiniz.

Dilimize, Türkçeyi soysuzlaştırmak isteyenlerce yer-leştirilmek istenen devrik cümle, ters cümle gibi cümle çeşitlerine yüz vermeyiniz. Biliniz ki dünyânın en güzel ve en mantıklı söz tertîbi, fâil — mef'ûl — fiil (özne — tümleç — yüklem) şeklindeki hâlis Türk cümlesidir.

2. Edebiyâtımızın, gerek aydınlarca, gerek saz şâ-irlerince kullanılan nazım şekillerini, vezinlerini, kafiye-lerini, dil ve söyleyiş inceliklerini araştırmız. Onlardaki mûsikîyi; onlardaki zevk, zekâ, kültür ve tefekkür çiz-gilerini benimseyiniz. Beğendiklerinizi modernize ederek yeni Türk edebiyâtını kendi millî temelleri üzerinde yük-seltiniz.

3. Türk dilinin, şiir târihinde k a f i y e 'yi icadeden dil olduğunu hatırlayınız. Dile böylesine kuvvetli bir mûsikî unsuru ilâve eden bir milletin dilde ve şiirde ses anlayı-sının da derinliğine ulaşmış olursunuz. Bunun basit bir hâdise olmadığını, en kuvvetli şiir tahlillerinden öğrenme-ğe çalışınız. Bu hususlarda bizden de gereken yardımı gö-receksiniz.

4. Türkiye Türkçesi'nde 700 yıldan beri kullanılan bir u z u n h e c e vardır. Uzun hece, bir bakıma bizim üze-

rinde vatan kurduğumuz toprakların sesidir. Eski Yunan'da, Lâtin'de ve İbrânî'de çeşitli uzun heceler vardır. Bizim önce Arap ve Fars edebiyâtından aldığımız bu sesin, zamanla bizim sesimiz hâline gelmesi, Türkçe'ye büyük mûsikî kazandırmıştır.

Diğer taraftan, dillerinde uzun hece bulunan bütün milletlerin edebiyâtında vezin, pek tabii olarak, hecelelerin sayısına göre değil, sesine göre ayarlanan, ya arûz ya da arûz karakterinde bir vezindir.

Bu sebeple, Türk edebiyâtı, tam dokuzyüz yıl, Türkçe'nin notası olmuş ve dilimize büyük âhenk kazandırmış bir vezin olan arûz'u itmemelidir. Aksine, zamanla, onun nasıl ve niçin bir Türk arûzu hâline geldiğine dikkat edilmelidir. Yûsuf Has Hâcib'den Hoca Dehhânî'ye, Hoca Dehhânî'den Nevâî ve Fuzûlî'ye; Bâkî ve Nedîm'den Yahyâ Kemal'e kadar, bu vezinle şiir söyleyenlerin mısralarındaki ses ve mânâ kaynaşmasından doğan söz güzelliklerini farketmeğe mecbûruz. Bu dikkat, size Türkçenin sesini ve dehâsını duyuracaktır.

Bugün hâlâ, Orhan Seyfi'lerin, Fâruk Nafiz'lerin ve daha yeni nesilden nice imzânın, bu vezni tam bir Türk vezni olarak kullandıklarını siz de biliyorsunuz.

Ayrıca, bu vezni öğrenmeden, 900 yıl, bütün şâh eserlerini bu vezinle vermiş bir milletin şiirini de, söylediğini de anlamaya imkân yoktur.

Millî edebiyâtınıza dörtbaşı mâmur bir kültürle girdiğiniz zamandır ki 900 yıl, birbirinin izinde derin saygı ile yürüyen sanatkâr atalarımızın şiir iklimlerine girmek ve onların asıl mirasçısı olmak sırrına siz de ereceksiniz. Bundan, derin bir zevk ve iftihar duyacaksınız.

5. Türk Halk edebiyâtında, Türk Dîvan edebiyâtında göreceğiniz sosyal, târîhî, fikrî ve estetik çizgilere nü-

fûz ediniz. Eski Türkler, uzun söylemez, fakat derin söyler, veciz söyler, çok kere sahîfelerce söylenecek bir sözü, bir beyitte, bir dörtlükte söylemenin sırrına ererlerdi.

Bu arada, milli, içtimâî ve beşerî olan her mevzûa, her duygu ve düşünceye mutlakaa temâs eder, söyleyince de çok güzel söylediler.

Bu edebiyâta, çeşitli sebeplerle, bir asırdan beri yapılan iftirâlara aldanmayınız. Ona, her türlü ard düşüncelerin üstünde, gerçekçi ve ilimci bakışlarla bakınız.

Halk şiirinin koşma'larını, türkülerini, destanlarını, tâzelemek duygusuyla ele alınız. Bunları, bugün, evvelkilerden daha üstün olarak nasıl söyleyebiliriz? Yeni edebiyâtınıza bunlar, ses olarak, şekil olarak, duygu ve düşünce olarak, millî motif olarak neler verebilirler? Bu hazînelerin kapılarını bir de siz açınız.

6. Size, edebiyatta vezin, şekil, kafiye, düzgün cümle gibi, kaaideci yollar tavsiye ettiğimiz farkındayız. Ancak, bütün dünyâ, ergeç, bu başıboşluktan ve düzensizlikten bıkacak ve def'alarca olduğu gibi, bu aşırı romantizmden ayrılıp yeni bir neo-klâsisizme başvuracaktır.

Siz, Türk edebiyâtının şuurlu nesilleri olarak bu yeniliğin öncüsü olabilirsiniz.

Hatırlayınız ki dünyâ edebiyâtı en ölümsüz eserlerini, umûmiyetle klâsik estetikler, şekiller ve kaaideler içinde yaratmıştır.

"Klâsik edebiyatlar, dillerin de klâsik seviyeye erdikleri zamanlarda meydana gelir.,, diyen Voltaire'den iki asır önce, bizim büyük Fuzûlî'mizin de: "Muntazam şiir söylemek, okuyanın zevkine hürmet etmektir,, gerçeğine vardığını dâimâ hatırlayınız. Unutmayınız ki insanlığın hâfızasında yer eden ve belki birgün sizi de ebedileştirecek olan

sözler, sanatın, asırlar hattâ çağlar boyunca işleyerek ortaya koyduğu estetik kaaidelere uyan sözlerdir.

7. Eserlerinize gıdâ olacak ideolojiler içinde, siz yine Asya'daki ve Türkiye'deki atalarımızın milliyetçi, vatancı ve insancı hedeflerini seçiniz. Milliyetçiliğin ve vatancılığın belki en üstün ve orijinal sözlerini, Asya'daki eski Türk edebiyâtı eserlerinde bulacaksınız.

İnsancılığa gelince, bu hususta size, bu yolda bir dünyâ hâkimiyeti kurmuş olan müslüman Türk atalarımız büyük örnek olacaktır.

Önce Türk ve müslüman olmak, sonra üstün ırka mensup, vicdanlı bir insan rûhiyle bütün insanlığı sevmek... Bu mevzûda size, Anadolu'daki Türk edebiyâtının ilk ölümsüz şâiri Yûnus Emre ebedî bir rehber olma kudretindedir.

Kısaca, dilde, edebiyatta, duyuş, düşünüş ve davranışta Türk üslûbuna ve millî mâziden kuvvet almaya ehemmiyet veriniz. Türkler, İslâm medeniyetine hangi üslûpla girdiler? Çok kısa bir zamanda, girdikleri medeniyetin üstün milleti olmayı hangi faziletleriyle başardılar? Bunları düşünmek ve târihte büyük hamleler yapmış bir millete mensup olmanın samimî hazzını ve gurûrunu duymak, size bu yolda destek olacaktır.

Bunun için Milliyetçi olmaya bile lüzum yoktur. Millî olmak kâfidir. Örnek olarak İstanbul fâtihini düşünebilirsiniz. Fâtih Sultan Mehmed, belki bütün hayatında bir an bile bugün anladığımız mânâda milliyetçi olmamıştır. Fakat her davranışında, her duyuş ve düşünüşünde, nihâyet her hamlesinde o kadar millîdir ki, adı Mehmed olan bir Türk hükümdârı, önüne çıkan yurd ve dünyâ hâdiseleri karşısında ne duyar, ne düşünür, nasıl davranır ve bütün dünyâ milletlerine nasıl bir insanlık örneği verir?

İstanbul fâtihi işte bunun cevâbını veren insandır.

Târîhinizi bu bakımdan araştırınız. En uzak ve en yakın mâzîinizde böyle millî davranışların nice parlak örneklerini bulacaksınız.

Biz, o inançtayız ki milletimizin, bu arada dilimizin ve edebiyâtımızın yarınında da böyle azîz örnekler görülecektir.

8. Mevzû olarak, Türk halkının, dünkü ve bugünkü, hayat, sanat, iman, ferâset ve yaşama neş'esi yollarında ki mâcerâsını işleyiniz.

Türk şehir halkını, Türk köylüsünü, son zamanlarda örneklerini çok gördüğünüz gibi, kaba, pis, iz'ansız, şahsiyetsiz, ezilmiş insanlar olarak değil, onları hakikî hayatları ve hakikî şahsiyetleriyle görüp gösteriniz. Halide Edib'im, Reşat Nûri'nin romanlarında tanıtılan halk tipleri gibi tipler yaratınız.

Türk halkının, yurd içindeki içtimâî hâdiselerle dünyâ hâdiseleri karşısındaki çok zekî ve anlayışlı reaksiyonlarını görüp gösteriniz. Onların Nasreddin Hoca'dan, Bektaşî nükteleri'nden bu yana, hâlâ aynı incelikle yaşayan zekâ çizgilerini eserlerinize almaya çalışınız.

Dokudukları hâllardan, diğer dokumalara, işlemlere, çeşitli sanat eserlerine kadar, bütün güzel hayâllerini ve temiz rûhlarını aksettirdikleri renkler, desenler, şekiller içindeki millî rûhu bulmaya çalışınız.

Onların, Yûnus Emre'den, Karaca Oğlan'dan bugüne kadar, zaman zaman dünyâ şâheser'leri seviyesinde söyledikleri şiiirlere, besteledikleri ilâhî ve türkülere, sanatkâr rûhlarını, temiz vicdanlarını ve insan şahsiyetlerini nasıl işlediklerine dikkat ediniz.

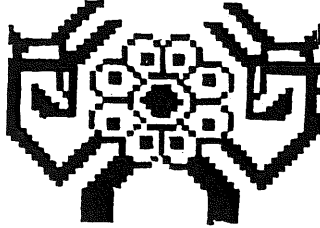
Bütün bu ve benzeri kaynaklardan alacağınız miras-

lar ve intibâlarla, sizlerin de böyle şâheserler yarattıran bir kaynağın başında ve içinde bulunduğunuzu aslaa unutmayınız.

9. Size, «Bu vasıflarda bir edebiyat, dünyâmızın bugün içinde kavrulmakta olduğu problemlere cevap verebilir mi?» şeklinde bir itirazda bulunanlar olursa, kendilerinden, bu sahifelerdeki beyanları bir daha ve dikkatle okumalarını ricâ ediniz.

Nihad Sâmi Banarlı

YAHYA KEMAL'DEN DÜŞÜNCELER

Bugünkü Türkçe

— Türkçe'nin çekilmediği yerler vatanıdır,
ancak çekildiği yerler vatanlıktan çıkar,
vatanın gövde ve rûhu Türkçe'dir. —

Lisan bahsi açıldıkça: "Hâlâ mı o bahis?" diyerek bezginlik gösterenler bana acınmaya lâyık, gözlerini gaflet bürümüş, en zavallı kayıtsızlar gibi görünüyorlar. Vatan bahsi açıldığı bir yerde: "Hâlâ mı o bahis!" diyecek bir Türk, menfûr bir kayıtsızlık göstermiş sayılır. Bu telâkkî, lisan bahsine olan kayıtsızlığa karşı bu derece vâridir. Vatan fikri bizde dâimâ vardı; fakat Namık Kemâl'in, bu fikri kalbimizde yeni bir nefesle uyandırdığı günden beri daha uyanığız. Onun vatan fikrini uyandırdığı gibi, bir diğer Türk şâiri çıkıp da lisan fikrinin kudsiliğini uyandırsaydı, bize öğretseydi ki: Bizi ezelden ebede kadar bir millet hâlinde koruyan, birbirimize bağlayan bu Türkçe'dir, bu bağ öyle metîn bir bağdır ki vatanın hudutları koptuğu zaman bile kopmaz, hudutlar aşırı yine bizi birbirimize bağlı tutar; Türkçe'nin çekilmediği yerler vatanıdır, ancak çekildiği yerler vatanlıktan çıkar, vatanın kendi gövde ve rûhu Türkçe'dir. Bu bağ milyonlarca Türk'ü birbirinden

bugün ayırmıyor, fakat dımağdan dımağa, kalbden kalbe geçmiş bir teldir ki, yarın Türk edebiyâtının âteşin, feyyaz, ceyyid bir devresi açılırsa, millî rûhu, bir elektrik seyyâlesi gibi bütün o dımağlar ve kalblerden geçirerek, bu dağınık kitleyi yekpâre bir halde ayağa kaldırır.

Heyhât bir kimse zuhûr edip de lisan fikrini bizim kafalarımızda kudsileştiremedi. Türkçe'yi sevmiyor değil, seviyoruz, fakat tıpkı vatani **Nâmık Kemâl**'den evvel sevdiğimiz gibi. Bu kâfi değil. Lisan fikri bizim kafalarımızda henüz sâdelik, güzellik, doğruluk, tabîlik gibi tâlî bahislerle yer tutmuş bir fikirdir. Zannediyoruz ki bu bahisle ancak lisan meraklıları, edîbler, muallimler alâkadardırlar. Ah bu gaflet, gafletlerimizin en büyüğüdür. Aramızda kaç kişi idrâk eder ki, yeni bir millet olmaya çalıştığımız bu devrede gaayeye varmak için tasarladığımız bütün terakkî, temeddün, terbiye, irfan projeleri hep bu Türkçe mes'elesine dayanıyor. Yeni bir millet olmak için mektep lâzım; bu en doğru bir fikrimizdir; fakat, mektep, muallimsiz ve kitapsız olmuyor: Muallim bu asırda ancak çekirdekten yetişebiliyor; mektep kitabını ancak terbiye ve tâlim mütehassısları yazabiliyor: Binâenaleyh, muallim yetiştirecek bir Dârülmuallimin, ilmi Türkçeleştirilecek bir Dârülfünun, işte bu iki müessesenin lüzûmu, bu kurtuluş işinde her şeyden evvel göze çarpıyor. Tûba ağacı nazariyesini ortaya atan Türk âliminin, bu ondört senelik inkılâpta en doğru fikri söylediği anlaşılıyor:

**Gelmiştir o nâzır-ı yegâne
Gûyâ bu kelâm için cihâne**

BİR BEYANNAMENİN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Şâmiha Ayverdi

Mecmûamızın baş yazısı, bir buçuk asırdan bu yana, git-tikçe büyümekte olan dil, kültür ve sanat dertlerimizin önce tahlil ve teşrihinin sonra da terkip ve devâsının ana hatlarıyla çizilmiş bir tablosunu vermektedir.

Bir illetin tedâvisinden evvel teşhîsi gerektiğine göre, her şeyden önce, Tanzimât'ın getirdiği ilk resmî ve şümüllü inkılap hamlesinin sakat maârif politikasına' parmak koyup memleket irfânına açtığı, işler yaraları görmek gerektir. Bu müşâhede ve tesbitten sonra, o günden bu güne bir dev gücü ile Türk harsini kısıkcı içinde sıkıştıran o ölçüsü ölçümüzü, rengi rengimizi tutmayan ters maârif siyâsetinin millî ve iç-timâî şuûru sürüklediği dalâlet ortaya çıkmış olur.

Böylece, millî iman ve millî iftihar zenginliklerinden mahrûm edilmiş sığ ve adapte bir kültür vasatının şartları içinde, münevver vasfını kazanmış fakat târihinin ve toprağının gerçeklerinden habersiz yetişmiş nesillerin geçit resmi-ne şaşmamak icap eder. Zîra bu zavallı genç kalabalığın büyük tâlihsizliği, şüphe yok ki, kendisiyle öz benliği arasına karlı dağlar konmuş; kendi cevherine ve târihi mirâsına bî-gâne, yabancı ve hattâ düşman olmanın bir ilericilik şartı diye benimsetilmiş olmasındadır.

Muhterem Nihad Sâmî Banarlı'nın anlattığı gibi: "Bu-gün en az 12 asırlık yazılı Türk edebiyâtı eserlerine harcanan Türk emeğini, Türk zevkini, Türk duygu ve düşüncesini hiçe

saymaya hakkımız yoktur.” Aynı makalede, aynı meseleye bir de şu açık teşhis konulmaktadır:

“Bütün bunların, tamâmiyle yabancı hattâ zararlı varlıklarmış gibi, yeni Türk nesillerine sistemli bir şekilde unutturulmaya çalışılması, millî bir memleket bünyesi için akıl almaz hâdisedir.”

Bir memleket toprak kaybedebilir. Bunu, kılıç veya siyaset kuvvetiyle geri aldığı da olur; almadığı da... Nitekim bugün imparatorluğumuzu kaybetmiş ve memleketin yüzölçümü üç asır evveline nisbetle onda bire düşmüştür. Fakat bu büyük kayba rağmen, hâlâ yeryüzünde müstakil bir Türk devleti vardır. Buna rağmen târihini, dilini ve topyekûn millî kültür hazînelerini musallâ taşı üstüne yatıran bir millet için bu gök kubbenin altında bekaa ve devam diye bir şey düşünülemez. Yüzyıllar boyu, askerî ve siyâsî güçlerine rağmen bizi cihan haritasından silemeyen uzak yakın dünyâ devletleri, dilimize ve dolayısıyla edebiyat, târih ve iftiharlarımıza karşı, içten ve dıştan açtıkları sistemli savaşıla, elhak zafere ermiş, Türklüğün hâline ve geleceğine en büyük darbeyi vurmuş sayılabilirler.

Ne ki, henüz son fırsat kaybolmamıştır. Henüz, dalâleti hakikat kabûl eden gaafil kütlenin karşısında, millî şuûrun ışığıyla; doğruyu eğriden, faydalıyı zararlıdan seçecek, uyanık ve ihlâslı kimseler, bilenmiş idrâkleriyle boyunları bükük, beklemektedir.

Dünyâ kültür târihine bir göz atacak olursak, milletlerin kalkınma hızını ve medenî seviyesini idrâkte kullandıkları metod, tuttıkları yol, mâzînin bereketlerini târih sandûkasına yatırmak değil, onları yaşatan zamana aşılıp zürriyet almaktır.

Tanzîmat’tan bu yana yapa geldiğimiz hatâlı operasyonlarla, dâimâ zararlı çıktığımız hatâlarımızın ağır faturalarını ödeyemez çaresizliklere düştüğümüz halde, hâlâ yanlışımızı anlamamakta; hâlâ Türk milletini mahva götürecektir hesapsız, plânsız ve şuursuz budamalarla, Türk irfânına açılan ya-

rayı neşterlemeğe devâm etmekteyiz. Bilelim ki içine düştüğümüz ve ıztırâbını çektiğimiz kıymetler buhrânının hazırlayıcısı gafletli kararlarla bizi, bizden uzaklaştırmış bir maârif politikasından başka bir şey değildir. Döl veren hatâlarımızın canlı şâhitleri ise, toprağını, imânını, millî gurur ve hay-siyetini hiçe sayıp, târihî düşmanlarına hizmet edecek hâle düşen anarşi hastası zümrelerdir.

Aynı makalenin çok dikkate değer bir başka ve tamam-layıcı noktası ise:

“Sanat, insanı ve insan rûhunu, bulunduğu yerden ka-natlandırarak az veyâ çok yükselttiği zamanlarda sanattır.,,

“Sanat, insanı ve insan rûhunu, tersine bir işleyişle, uçurumlara sürükleyip insanlara en ibtidâî kılıklara girme, en çirkin sözleri söyleme ve en âdi hareketleri yapma cesâreti verirse, adı sanat olsa bile, bu, artık âdi bir sanattır., cümleleridir.

Hakikat-ı hâlde, bütün dünyâ için vârid ve vâki' olan bu gerçek, cemiyetlerin fikir ve sanat yoluyla, ibtidâiliğe hattâ vahşete özenir bulunmasıyla sâbittir. Öyle ki, kendilerini ba-yağılıktan hoşlanır; nizam, ölçü ve huzurdan bıkip bizâr ol-muş; böylece de bir süfliyet çamuruna yuvarlanmaktan haz duyduklarına inanan kütleler, yerleşmiş cemiyet ve ahlâk kaaidelerinin sınırlarını yıkarak beşerin huzûruna harb ilân etmenin zevkini denemektedir.

Bütün dünyâyı bir épîdémie gibi saran bu âdilîk tecrübe ve ihtirâsı, târihin müstesnâ husûsiyetlere sâhip kıldığı Türk kavminin de fikir ve duygu hudutlarını zorlayıp gedikler aç-mış bulunuyor. Halbuki birer kahraman hudut nöbetçisi olan millî şuur ve millî imânın bekçilik ettiği mes'ut devirlerin de-ğerlerine sâhip olsaydık, bu koruyucu ve kurtarıcı muhâfız-lar aynı salgın hastalığı olduğu yerde tepeler ve cemiyete bu-laşmasının önüne geçirdi. Ne yazık ki bugün her çeşit mâ-nevî istilâyâ açılmış bulunan Türk'ün irfan hayâtı, sağdan soldan çarpan savetlere karşı müdâfaa silâhından mahrum bulunmaktadır.

Bu plânlı hücum karşısında ise, iik atış hedefi Türk dili, netice itibâriyle de Türk kültürü olmuştur.

Millî bütünlüğün hem kılıcı, hem kalkanı olan dilin sû-i kasda uğraması, bir memleketin irfan hayâtı kadar, içtimâî hattâ siyâsî ve hattâ askerî gücünün iflâsına bile yol açacağına göre, Türk dilinin içten ve dıştan yayılım ateşine tutulması, zihnî ve hissî mahsullerin ilim ve sanat hayâtımızın tükenişinden öte, bir yok olma tehlikesinin habercisi olduğu ölçüde dâvetçisi de sayılabilir.

Maginot Hattı'nın Alman hücumu karşısında, beklenmedik bir sür'atle yıkılışı hâdisesi, Fransızları bu hezimetin sebeplerini araştıran bir ankete zorlamıştı. Gelen cevaplar arasında en fazla tatmîn edici karşılık, Fransız gençliğinin yeteri kadar millî kültürle beslenmemiş olmasını ileri süren görüş olmuştur.

Yüz seksen sene Hindistan'ı ellerinde tutan ve bütün imkân kaynaklarından âzamî istifâdeyi sağlamış olan İngilizlere, *Shakespeare*'den vazgeçmeleri şartıyla o koca ülkenin yeniden nüfûzları altına verilmesi teklif edilse, hiç bir İngiliz'in buna râzı olacağı düşünülemez.

Bir de Türkçe'nin ve Türk sanatkârlarının âkıbetini düşünelim.

Bugün, Türk münevverinden gayrı hiçbir milletin aydın sınıfı, klâsiklerini anlıyamamak gibi utanılacak bir felâketle yüzyüze gelmemiştir. Biz ise, değil asırların gerisinde kalkanları, kırk sene evvelki eserlerimizi dahî anlıyamamak çilesine uğratılmış bulunuyoruz. Ne yazık ki her geçen gün, daiâleti hakikat kabûl ettiğimiz zümrenin sayıca artmasını sağlamakta bulunuyor.

Şu halde, fırsatı büsbütün kaybetmeden ve elde bulunan ip uçlarını tamâmıyile kaçırmadan, düştüğümüz hatâyı idrâk ve tashih yoluna gitmek basîretini gösterelim. Bu yolda rehber olacak, cesâret ve celâdet gösterecek fertlerin ve zümrelerin, târihin baş tâcı edeceği kahramanlar arasında sayılacaklarına şüphe edilmemelidir.

Prof. Tahsin Banguoğlu

ile

BİR KONUŞMA

Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu, Türkiye'nin selâhiyetli dil âlimlerindendir. İstanbul Dârülfünûnu Edebiyat Fakültesi'ni bitirdikten sonra, Avrupa'da uzun müddet Lengistik ve Filoloji tahsili ve araştırmaları yapmış ve sâhasının hakiki bir otoritesi olmuştur. Bugün Kubbealtı Akademisi âzâsıdır ve Akademi Mecmûası'nın kıymetli bir muharriridir.

Kendisine mecmûamız tarafından sorulan suallere aşağıdaki cevapları vermiştir.

— Bu beyannâmeyi nasıl buldunuz?

— Dikkatle okudum. Bana, bunun üzerinde konuşmak fırsatını verdiğiniz için size teşekkür ederim. Değerli arkadaşım Banarlı tarafından kaleme alınan bu beyannâme her şeyden önce «insanlığı» savunmaktadır. Biz hayatımızda 7 000 yıllık insan medeniyetinin edindiği ve benimsediği mânevî değerlerin çöküntüsüne şahit oluyoruz. Bütün dünyâda kıymet hükümleri sarsılmış, cemiyetler çözükle bir hâl almıştır. İnsanlığın bir kanadı kendisini olduğu gibi maddeciliğe terketmiş bulunuyor. Batı dünyâsı ise yine maddeciliğin getirdiği sapıklıklar içinde bocalamaktadır.

Biz de hiç iyi bir durumda değiliz. İnkılâplarla birlikte bir çok millî değerlerimizin zedelenmesini önleyemedik. Şimdi de örnek edindiğimiz Batı'dan bize iyi şeyler yerine kötü şeyler gelmeğe başlamıştır.

— Bu hâlin güzel sanatlar üzerinde têsiri ne oluyor?

— Bu da beyannâmede gereği gibi belirtilmiştir. Sanat, güzeli, iyiyi, doğruyu arar ve değerlendirir. Türlü yol-

lardan hep bu hedeflere gider. Her sanat akımında estetik, farklı telâkkilerle, fakat hep bu temeller üzerine oturtulmuştu. Sağlam bir toplulukta bunun aksi tasavvur olunamaz. Hattâ diyebiliriz ki sanatta çirkine, kötüye kaçan akımlar, bir topluluğun bozulmasına işâret sayılabilir. Gerçekten Batı'da daha I. Dünyâ Savaşı'nı tâkip eden yıllarda bu tersine gidiş başgöstermiştir. Günümüzün sanatı ise çirkini, kötüyü, haksızı doğrudan doğruya teşvik eden bir yönde ilerliyor.

Biz bu kötü ve kötücü sanatı, Batı buymuş gibi, çok erkenden benimsedik. Sanatta insânî ve millî değerlere erkenden sırt çevirdik. Son zamanlarda da onu maddecilik ve ihtilâlcilik propagandası vâsıtası hâline getirdik.

— *Türk sanat ve edebiyâtının geleceğinden ümitli misiniz?*

— Ümitliyim. Beyannâmedeki kadar ümitliyim. Bu yolda her Avrupalıdan daha fazla ümitli olmak bizim hakkımızdır. Çünkü biz yalnız akla, hesâba ve maddeye dayanan bir medeniyetin değil, sezgiye, vicdâna ve îmana dayanan bir kültürün mirasçlarıyız. Batı insanlığının bu gün içinde bulunduğu buhran ise —yanılmayalım— bir maddî refah kavgası değil, bir mânevî değerler bunalımıdır. Dâvâ burada kıymet hükümlerini kurtarmak dâvâsıdır. Bu iş için de bizim medeniyetimizde daha köklü rûhî unsurlar ve müesseseler vardır.

Fikir hareketlerinin öncüsü sanattır. Biz edebiyâtımızı ve güzel sanatlarımızı daha büyük bir kolaylıkla yapıcı ve müsbet bir yola çevirebiliriz. Yeter ki şuurlu ve vicdanlı, aşâklık duygusundan kurtulmuş bir genç kuşak dâvâyı benimsesin ve sevgiyle, yeni bir millî heyecanla işe girişsin. Bunun yolu ve usûlü günün sapık akımlarını ve köklü göreneğini bir yana bırakarak târihimizden gelmiş millî değerlere, insânî değerlere yeniden sarılmaktır.

Sanat hazinemiz zengin, dilimiz zengindir. Biz artık bu yoldaki iç polemik devirlerini de geride bıraktık. Bizden olan herşey bizindir. Halk Edebiyatı da, Divan Edebiyatı da, modern edebiyat da bizindir. Ve bunlar hem düşünce, hem sanat alanlarında bütün değerleri yerli yerinde yeni bir uyanış devri açmaya temel olacak yeterliktedir.

İSİMSİZ KİT'ALAR

1

Biri var, hükmediyor rûhuma gaaiblerden;
Giriyor, cin gibi, şeytan gibi, dünyâlarımâ.
Hergün ilhâmıma el koyduğu yetmezcesine,
Bir de sâhib çıkıyor her gece rû'yâlarımâ.

2

Ben gönül şî'rini bir kerre yüzünden okudum;
Onu tekrâr ederim haşre kadar ezberden...
Tatmıyanlar bütün ömrünce bir aşkın balını,
Hasretin zehrini nerden bilecekler, nerden?..

Fâruk Nâfiz Çamlıbel

NOT :

Fâruk Nâfiz Çamlıbel, ilk defâ burada neşredilen bu kît'alarına bilhassa isim koymamıştır. Üstad şâir, bu kît'alarının, okuyucuları tarafından isimlendirilmesi duygusundadır. Kît'aların neşri devâm edecektir.

Her kît'aya en münâsip ismi bulana, hem onun bulduğu ismi koymak, hem de o kît'ayı, isim bulanın adına ithâf etmek ve kendilerine bir de kitap sunmak büyük şâirin çok ince bir arzûsudur.

(Akademi Mecmûası)

ŞÂHİN'İN BİR TÜRKÜSÜ

Fevziye Abdullah Tansel

Otuzbeş yıl kadar önce, Nevşehir Belediye Doktoru, rahmetli *Hayri Sağın*'a âit, ne zaman ve kimin tarafından yazıldığı anlaşılamayan bir cönk'te, sazşâirlerimizin pek değerli *Koşma* ve *Türkü*'lerine rastlamıştık. Başı ve sonu kopuk, aradan bâzı yaprakları eksik bulunan cönkte *Nev'i*, *Şehrî* ve *Âşık*'ın birer gazeli, *Kuloğlu*'nun bir gazeli ile buna *Ahmed*'in nazîresi, kimin olduğu kaydedilmeyen bâzı *müfred*'ler dışında kalan şiirlerin hemen hepsini Hece Vezni'yle yazılmış halk şiirlerimiz teşkil etmektedir. Bu şiirlerin başındaki kayıtlardan ve son dörtlüklerinden *Kuroğlu*, *Kâtibî*, *Üsküdârî*, *Keşfî*, *Safâ'î*, *Gedâ Ahmed*, *Osman*, *Kuloğlu*, *Kâmil* veya *Kâmilî*, *Halil*, *Mustafa* tarafından söylenildiği anlaşıyor. *Fuad Köprülü*, sazşâirlerine âit bâzı araştırmalarında, *Evliyâ Çelebi*'nin *Seyâhatnâme*'sindeki bir kayda dayanarak, adının nasıl okunacağı husûsunda tereddüde düştüğü *Kuroğlu* (*Köroğlu*?)'ndan bahsetmişti.¹ Bu araştırmalar sâyesinde, böyle bir

¹ Biz bu kelimeyi *Koroğlu* okumuştuk. (*XVII. Asır Sazşâirlerinden Koroğlu*, *Ülkü* mec., c. XVI., Nu. 95, İkincikânûn, 1941, s. 44) Bu kelimeyi *Kuroğlu* şeklinde okuyan Hasan Eren, "Sazşâirleri hakkında derin araştırmalar yapmış olan M. Fuad Köprülü, XVI. Asır Sonuna Kadar Türk Sazşâirleri (İst. 1930) adlı eserinde (S. 47), *Köroğlu*'ndan

sazşâirimiz bulunduğundan haberli idik; fakat bu cönk elimize geçinceye kadar onun hiçbir şiirine rastlamış değildik. *Üsküdârî*'nin ise, ne adı ne de eserleri hakkında bir şey biliyorduk. Tâlihimize, her iki şâirimizin sözünü ettiğimiz cönkte hayat ve husûsiyetlerini oldukça aydınlatan epeyi şiirlerine rastlamış, böylece, XVII. Asırda yaşadıklarını tesbît edebilmiştik. Aynı cönkte *Şâhin* adlı sazşâirimizin de güzel bir *Türkü'sü* vardı; fakat bunun adına ilk def'a rastlıyorduk; elimize geçen bir tek şiiri ise hakkında bilgi edinmemize imkân vermiyordu. İşte bu sebeple *Üsküdârî*, *Keşfi*, *Kâtibi* hakkında araştırmalarımızı neşrederken, *Şâhin*'den hiç söz etmedik.

bahsederken, Evliyâ Çelebi'nin zikrettiği *Kuroğlu*'nun Köroğlu olacağını ileri sürmüştür. Köprülü, *XVII. Asır Sazşâirlerinden Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman Hikâyesi* (İst. 1930) adlı eserinde de *Kuroğlu*'nun Köroğlu olacağını kaydetmiştir (S. 5)" diyor. (*Türk Sazşâirleri Hakkında Araştırmalar - I*, Ankara, 1952, S. 11).

Fuad Köprülü, *XVI. Asır Sonuna Kadar Sazşâirleri* adlı eserinde, Evliyâ Çelebi'nin kaydı dolayısıyla, "Onun bahsettiği *Kuroğlu*'nun Köroğlu olacağını, ve bir tabı', yâhut istinsah hatâsı olarak bu şekilde zikredildiğini zannediyorum." (S. 47) diyor. *Kayıkçı Kul Mustafa* adlı kitabındaki (S. 5) ifâdesi şöyledir: "Kuroğlu (Köroğlu?), Kuloğlu..."

Biz Fuad Köprülü'nün "*Kuroğlu*'nun Köroğlu olacağını kaydetmiştir" kesin mânâsını değil, Hasan Eren'in anladığı mânâdan farklı olarak, *Kuroğlu*'nun Köroğlu olup olmadığı hakkında tereddüde düştüğü mânâsını anlıyoruz; bu adın *Kuroğlu* okunacağını da sezmiştir. Son zamanlarda gözümüze çarpan bir kayıt, bu kelimeyi bizim Köroğlu şeklinde okumamızın yanlışlığını, Fuad Köprülü ve Hasan Eren'in *Kuroğlu* okumalarının doğruluğunu gösteriyor: Mehmed Mehici'd-Din, Trabulus'da evliyâlara *murâbit* denildiğinden, merhum Turgut Paşa'nın Karagul adıyla, muhtelif cinsten berâber getirdiği birçok Yeniçeri tâifesi bulunduğundan, kendilerine ayrılan Oda'lardan çıkarak halka zulmettiklerinden bahsediyor; bu askerler, Yeniçerilik ismini *Murâbitlik*'a çevirerek, kendilerini temize çıkarmak istemişler, İstanbul'dan gelen emirnâmelerde de bu isimle anılmışlardır; fakat halk arasında *Kuroğlu* diye ün saldıklarından, sülâlesinden birçok kimseler bulunan bu tâife, Zabtiye yolunda bâzı hizmetlerde kullanıldıkları için, vergiden affedilmekle imtiyazlıdır. "*Kuroğlu* tâbiri, *Karakuloğlu*'ndan galattır.,, (*Trabulus Tarihi*, İst. 1284, s. 22 v.d.)

Şâhin'in o güzel *Türkü*'sünü elde ettikten sonra, aradan onbeş yıl kadar geçtiği halde, hayâtını aydınlatan herhangi bir ipucuna, bir tek eserine olsun rastlayamamıştık. Nihâyet *Hasan Eren*'in 1952 de basılan *Türk Sazşâirleri Hakkında Araştırmalar - I* adlı kitabında kısaca *Şâhin*'den bahsedildiğini ve onyedi şiirinin neşredildiğini gördük. Bunlardan birinde *Hüseyin Paşa*'dan ve *Girid*'den bahsettiğine dayanılarak XVII. asırda yaşamış olduğu tesbît edilmişti; eserleri, oldukça kudretli bir şâir olduğunu gösteriyordu. Şiirlerinden 13 ve 16 numara altında basılanların halk şâirlerimizin milileştirdiği Aruz şekilleri'nden *Dîvan* nazım şekli ile olduğunu da, *Hasan Eren*'in verdiği bilgiye ekleyelim. Böylece, *Şâhin*'in, çağdaşı ünlü sazşâirlerinden *Gevherî*, *Âşık Ömer*, *Kâtibî* v.b. gibi, *Dîvan* edebiyâtına yabancı olmadığı, Arûz'u çok hatâlı kullandığı, şahsiyetini Hece Vezni'yle *Koşma*, *Türkü*, *Destan* ve *Semâ'i*'lerinde gösterdiği anlaşılmaktadır.

Şâhin veyâ *Şâhinoğlu*'nun, otuzbeş yıl kadar önce gözden geçirdiğimiz cönkte bulduğumuz *Türkü* başlığı ile kaydedilen şiiri, *Hasan Eren*'in neşrettiği onyedi şiir arasında yoktur. Bu güzel eseri aynen veriyoruz:

T ü r k ü

*Güzel sevdâsından geçmek isterim,
Yenilmez divâne gönlüm yenilmez...
Bu aşk deryâsından geçmek isterim,
Yenilmez divâne gönlüm yenilmez...*

*Sevdâ dedikleri sır bir uyhudur,
Bilmeyen adama aceb kaygudur,
Gönül dedikleri bir akar sudur,
Yenilmez divâne gönlüm yenilmez...*

*Zindana kosalar zindanı yıkar,
Taşkın deryâ gibi bulanıp akar,
Hudâ'nın yaptığı kal'adan çıkar
Yenilmez divâne gönlüm yenilmez...*

*Her âşık zârı zâr(ı) ağlamağile,
Âb-ı revan gibi çağlamağile,
Demir zincir ile bağlamağile,
Yenilmez divâne gönlüm yenilmez...*

*Ferhad, Şîrin için dağlar delmiştir;
Mecnun, Leylâ ile bile gelmiştir;
Şâhin, aşkın ile deli olmuştur;
Yenilmez divâne gönlüm yenilmez...*

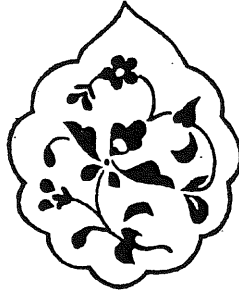
Şâhin bu Türkü'sünde, gönül dediğimiz o mânevî zen-
ginlik, o duygu kaynağı yüzünden çektiği ıztırâbı, bu ıztırap-
tan kurtulmak için, gönlü ile mücâdelesini, ne yapıp etse ye-
nilmediğini dile getiriyor: Güzeller sevdâsından, uçsuz
bucaksız, engin aşk denizlerinden geçip bir kurtuluş
sâhiline erişememiştir; sevdânın sırrını duyanlar, onun
havasında yokluk uykusuna erişirler. Taşkın bir deryâ gibi
akıp gitmekte olan gönlü, "zindana kosalar zindanı yıkar!".
Şâhin gönlünü yenemiyor; çektiği ıztıraptan kurtulamıyor.
Bundan, bir bakıma şikâyetçi de değil; sırrına eriştiği sevdâ,
"Bilmeyen adama aceb kaygudur!" Şâirimiz, bu mısraıyla,
çektiklerinden hissettiği acının tadını da duyurmaya çalışı-
yor.

Bizim, bundan üçyüz yıl önce yaşayan Şâhin hakkında
bu yazımızı hazırlamamıza Nihad S. Banarlı'nın *Kubbealtı
Akademi Mecmûası*'nın bu sayısındaki yazısında, gençlere,
eserlerinin millî temeller üzerinde yükselebilmesi için teklif
ettiği şeylerden bilhassa ikincisi yol açmış bulunuyor. Nihad
S. Banarlı, "Edebiyatımızın gerek aydınlarca, gerek sazşâirle-
rimizce kullanılan nazım şekillerini, vezinlerini, kafiyelerini,
dil ve söyleyiş inceliklerini araştırınız. Onlardaki mûsikiyi,
onlardaki zevk, zekâ, kültür ve tefekkür çizgilerini benimse-
yiniz. Beğendiklerinizi modernize ederek, yeni Türk edebiyâ-
tını kendi millî temelleri üzerinde yükseltiniz." diyor.

Şâhin, bu Türkü'sünde, gözle görülemeyen o mânevî iç
dünyâsını, rûh mücâdelesini yansıtabilmek için, çevresindeki

maddî şeylerin yardımından faydalanmış, duygularını akar sulara, taşkın deryâlara, kendi varlığını Tanrının yaptığı kal'aya, gönlünü ise, "Zindana kosalar zindanı yıkar", mânevî, önüne geçilmez bir kuvvete benzetmiş ve ayrıca, yalnız Divan edebiyâtı'nda değil, Halk edebiyâtı'mızda da yaygın *Leylâ ve Mecnun*, *Ferhad ve Şîrin* hikâyelerinden de istifâde etmiştir. Bu Türkü'de Nihad S. Banarlı'nın, genç sanatkârlarımıza faydalanmalarını teklîf ettiği Halk şiirimizin hemen bütün husûsiyetleri - nazım şekli ve kafiye yapısı, dil ve söyleyiş incelikleri, zekâ, halk zevki ve kültürü bakımından - bulunmaktadır; şiirde, iç dünyamızın gönül mücâdelesini yansıtan, zaman zaman sertleşip yumuşayan, sular gibi akıp giden bir mûsiki de var. Gençlerimiz Halk edebiyâtı'nı araştırmacı bir görüşle incelerlerse, onda, yalnız bu mevzûda değil, her mevzûda ve her nevi'de faydalanabilecekleri en başarılı, pek çok örnek bulabileceklerdir.

Peri
Kızıyle
Çoban
Hikâyesi'ni

Niçin ve nasıl
yazdım ?

— نیا کرک آپ یک افندی به —

چوق اسی برزمانده ؛
اوغوزخان حکمدارمش —
ایتمشدم « توران » ده
بر پری قیزی وارمش .

Orhan Seyfi
Orhon

⚠
بو نازل پری قیزی ،
بو کوزه لک بیله پری ،
هر کولده بره پری
برالهرق یاشارمش .

Peri Kızıyle Çoban hikâyesi'nin
ilk baskısının ilk sahifesi

— 1919 —

Bir aşk efsânesi yazmak istiyordum. Hece vezniyle yazılmış, yeni şiirler beğeniliyordu. Konuşulan dil'in, yazı dili olması dâvâsı muvaffak olmuştu. Standard şiyve, İstanbul'da konuşulan Türkçe'ydi. Örnek olarak hanımların konuştuğu Türkçe'yi alıyorduk; en çok işlenmiş, en güzeli, en âhenklisi oydu.

Türk milletinin zevki, zarâfeti, hançeresi, yüzyıllar boyu, ona en güzel şeklini vermişti. Biz buna *Millî Edebiyat* diyoruz.

Ama hepsi bu kadar değildi ki... Bu yeni edebiyat, ilhâmını halktan alacaktı. Halkın masallarını, efsânelerini, has-sâsiyetini kullanacaktı. Fakat onları, bugünün zevkiyle yeni bir terkîb hâline koyacaktı.

Motifler halkın, kompozisyon bizim!.. O zaman, *millî* olacaktı.

Bu düşünceler, bana hepsini içine alan bir aşk efsânesi yazmak arzûsunu veriyordu. Çocukluğumda dinlediğim bir masalın, hatırimda bâzı kırıntıları vardı. Onları alıp millî bir efsâne hâline koymayı düşünüyordum:

“*Evvel zamân içinde...*” yerine, “*Çok eski bir zamanda...*” diye başlayabilirdim. *Oğuz Han Devri*, bu hikâyeye bir efsâne têsiri vermeğe yardım ederdi. Efsânenin kahramanı genç âşık, *şehzâde* yerine bir *çoban*, sevgilisi de bir *peri kızı* olabilirdi. Böyle düşünüyordum.

Peri Kızıyle Çoban Hikâyesi buradan çıktı, şiirin ismi bu oldu. Millî bir târih eskiliği vermek için, *Oğuz Han*’ı da buna katmak yerinde olacaktı.

Asıl mevzû, peri kızıyle bir çoban arasındaki *aşk* olmaydı. Peri kızının sihir kuvvetinden çobana da bir şeyler katmak lâzımdı. Birbirine yakın kudrette olmalıydılar ki aralarında bir aşk başlasın...

Hikâyenin, heyecan verecek, dokunaklı tarafı, önce bir ayrılık, sonra iki sevgilinin buluşup yarışarak mutluluğa kavuşması olmalıydı.

Çobanın, aşkı, sevdiğine uzun bir yalvarış hâlinde anlatmasını istiyordum. Burada bir aşk felsefesi de bulunmalıydı.

Bu aşk sahnesinde çoban, aşkını, uzun bir tirad hâlinde söylemeliydi. Bunun için kafamda hazırladığım mısırâlar hikâyede daha düzgün şekli alarak şöyle oldu:

*Sevdâ o bir perîdir,
Karâr etmez yerinde!
Gönül ki serserîdir,
Dolaşır izlerinde!*

*Sevdâ o gizli bir ok,
Görünmez kanatmadan.
Kavuşmanın tadı yok,
Ayrılığı tatmadan,*

Bu başlangıçtan sonra çoban, sevdiğine yalvararak, afvini dileyecekti. Daha önceden başımın içinde yazdığım mısralar, hikâyenin bu kısmında şu şekli aldı:

*Ben ki pek çok ağladım;
Gezdim hicrâna giden
Yolları adım adım...
Beni artık yeniden
Hicrâna atma, güzel!
Yeter, ağlatma güzel!*

Peri Kızıyle Çoban Hikâyesi'nde, mesnevî şeklinde, beyit beyit uzun bir tahkiyeden kaçınmak istedim. Bunun, bu hikâyeye monoton bir şekil verip dinleyenleri yormasından korktum.

Çeşitli nazım şekilleri kullandım. Bunlar, şiirimizin bildiğimiz nazım şekillerine tam mânâsıyla uygun değildir, ama, bir benzeyişi vardır. Meselâ, burada *Dîvan Şiirinin Terkîb-i Bend*'ini andıran bir şekil vardır. Her parçadan sonra bu "güzel" sözüyle biten yalvarış tekrarlanır:

*Başımın tâcı güzel!
Hâlîme acı, güzel!*

*Şimdi işit âhımı,
Bağışla günâhımı,
Düştüğüm aşka, güzel!
Sebep yok başka, güzel!*

Bana bu hikâyeyi yazmak cesâretini veren, bu başlangıç olmuştur. Eski masalların tekerlemeleri yerine, bu yeni deneme, bence bir masal atmosferi yaratıyordu.

Peri Kızıyla Çoban Hikâyesi şöyle başlar:

*Çok eski bir zamanda
— Oğuz Han hükümdarmış —
İşitmiştim, Tûran'da
Bir peri kızı varmış!*

Bu başlangıçtan sonra, halk şiirinin destan tarzını kullanmak istiyordum:

*Bu nazlı peri kızı,
Bu güzellik yıldızı,
Her gönülde bir sızı
Bırakarak yaşarmış.*

*Issız dağlarda gezer;
Yokmuş izinden eser...
Bâzan görüldüğü yer
Bir sihirli pınarmış.*

Başlangıç, böyle devâm ediyordu. Bana, bu destan tarzı, hikâyeye uyuyor geliyordu. Elimde bulunan masal motifini de kullanacaktım. Bir çok masallarda olduğu gibi, bunda da *peri kızı*, istediği zaman şekil değiştirmek kudretine sâhipti. Çoban da bu sihri öğrenmişti.

Çocukluğumda dinlediğim *Peri Kızı* masalından hatırımda pekaz bir şey kalmıştı. Ben ona şöyle bir şekil verdim:

*Silkinince ansızın,
Değişir şekli kızın;
Kuş olur, çiçek olur,
Bâzı kelebek olur,
Bir gül olur açılır,
İnci olur, saçılır...
Bir buluta bürünür;
Bin şekilde görünür...*

Asıl benim eklediğim şey, *çoban*'la *peri kızı*'nın bu şekil değiştirme imtihanıdır. Sonunda, *peri kızı*:

— *Bu sonuncu imtihan.*

Tanıdım seni çoban,

Anladım şimdi kimşin!

Sen beni tâ eskiden

Sevip sonra terkeden

Vefâsız sevdiğimsin!

Hikâyede diyalog vardır: *Oğuz Han*'la *Peri Kızı*'nın konuşması, hep bu mevzûa, hem Türk Halk Hikâyelerindeki, karşılıklı, manzum konuşma geleneğine, hem de bir *peri kızı*'yle *Oğuz Han*'ın konuşma üslûbuna uygundur, sanırım.

*Peri Kızı*yle *Çoban Hikâyesi*, *Oğuz Han*'ın onları tekrar birleştirmesi, kırk gün, kırk gece düğün yapılmasıyle biter. Sonunda, bu hikâyeyi anlatana düşen:

Darısı yurdumuzun

Güzelleri başına!

dileğiyle, hikâye tamam olur.

*Peri Kızı*yle *Çoban Hikâyesi*, hece vezniyle yazılmıştır, ama, bu vezne müzikal bir ses getirmeğe çalışılmıştır. Biz hece veznini kullanırken, bunu yapmak zorundaydık.

Arûz'un mûsikisine alışmış kulaklarımız için, birdenbire çok monoton bir nazımla karşılaşmak, bizi başarısızlığa uğrattırdı. Bu vezne kendimizden bir ritm eklemek lâzımdı. *Yahyâ Kemâl*, bu edebiyâtın başlangıcında buna dikkat etmişti. Bir misâl veriyor:

İstihbârat Kalemî'ne mürâcaat edemedim.

Bu hece vezni'ne göre (4 + 4 + 4 + 4) duraklı, vezinli bir mısradır. Ama, bunda hiçbir âhenk yoktur, diyor, sonra bizim şiirlerimizden bir mısra alıyor:

Çıktım bugün güzellerin gözlerinde seyâhate!

bunda, bir şiir âhengi olduğunu söylüyordu.

Millî Edebiyat Cereyânı'nın, Hececi şâirlerinin hemen hepsi, *Arûz Vezni*'ne hâkimdiler. Meselâ *Fâruk Nâfiz Çamlıbel*, *Arûz*'a en yeni sesi veren şâirimizdir. Sayın edebiyat târihçimiz *Nihâd Sâmî Banarlı*'nın izâhına göre heceyle söylenen bu şiirlerin içinde *arûz* parçaları vardır. Bunlara, böylece *arûz*'un ritmi katılmıştır.

Peri Kızıyle Çoban Hikâyesi'ni, hiç müsvedde kullanmadan, parça parça, kafamın içinde yazdım. Ondan sonra kâğıda geçirdim. Hemen hemen bütün şiirlerimi bu tarzda yazmışımdır. Kafamın içinde tashihlerini yapmış, son şeklini vermişimdir.

Biz, şiirimizde en güzel Türkçe'yi kullanmaya dikkat etmişizdir. Dil'e karşı saygısızlığımız yoktur. Türkçe'nin kıvraklığından, anlatış güzelliğinden, deyimlerinden faydalanmaya çalıştık. *Peri Kızıyle Çoban Hikâyesi*'nin üzerinden 52 yıl geçti. Dili, yine Türkçe'nin bugünkü temiz Türkçe'sidir. Uydurmacılığımız, şiyvesizliğimiz yoktur.

Bu şiiri, ilkönce, *İbrâhim Alâeddin Gövsa*'nın, Bakırköyü'nde, Müdürlüğünü ettiği bir lisenin müsâmeresinde okumuştum. Çok beğenildi. Öğretmenler geldiler:

— Bu şiiri dinlerken bugünü unuttuk, bir hayâl âlemi içinde yaşadık! dediler. Benden sonra başkalarının hâfızasına geçti. Onlar okumaya başladılar. Allah rahmet etsin, *Kâzım Nâmî* ezberlemişti, her toplantıda okuyordu. Son zamanlarında ondan birkaç defâ mektup aldım: "*Orhan*, şu parça şöyle miydi?" diye bana soruyor, hâfızasını deniyordu.

Peri Kızıyle Çoban Hikâyesi, önce 1919 da, *Ahmed İhsan ve Şürekâsı* matbaasında 16 sahîfelik bir kitap hâlinde basılmıştır. Fakat onun hârîka baskısını Almanya'ya matbaacılık tahsiline gönderilen iki genç yapmıştır. Diplomalarını almak için, tez olarak *Peri Kızıyle Çoban Hikâyesi*'ni seçmişler, onu çok nefis bir risâle hâlinde hazırlamışlar; şiiri en güzel bir

yazıyla kendileri yazmışlar, kendileri resimlemişler, kendileri basmışlar, kendileri cildlemişlerdir.

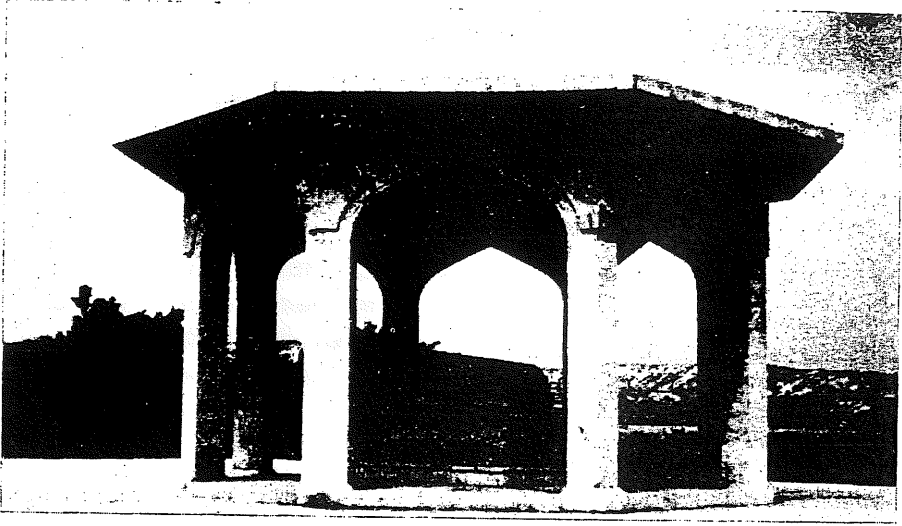
Millî Eğitim Bakanlığına getirdikleri örnekten bir tâne de bana vermişlerdi, ama, maalesef benden bir başkası almış, iade etmemiştir.

Bu çok tâlihli bir manzûmedir. Bunun en yenisi ve en güzeli de azîz dostum *Nihad Sâmî Banarlı*'nın, *Kubbealtı Akademi Mecmûası* için, bu şiiri nasıl yazdığım, niçin yazdığım, ne yapmak istediğime dâir, bilhassa o devir Türkçeciliğinin bir hikâyesini benden istemesidir.

Gösterdiği bu alâkadan dolayı, en son teşekkürümü kendisine borçluyum.

YÛNUS'LAYIN

İçimde bir dertli bülbül,
Öter Yûnus! Yûnus! diye...
Söz bahçemde hergün bir gül
Biter Yûnus! Yûnus! diye...

Bir ateş ki, içten içe...
Hâlim duman gündüz gece!
Göge her doğrulan baca,
Tüter Yûnus! Yûnus! diye...

Yol bulup yoldan ileri;
Aram yıllardan beri...
Çağrılarım, tâ... gökleri
Tutar Yûnus! Yûnus! diye...

Gündüz bir dert, gece bir dert;
Bilemedim nice bir dert!
Sol böğrümde ince bir dert
Batar Yûnus! Yûnus! diye...

Aşk yumuş, arıtmış beni,
Dert serip kurutmuş beni.
Mansur Hallaç tutmuş beni,
Atar Yûnus! Yûnus! diye...

Bu cilveler yârin işi;
Böyle elâleme karşı,
Şehir şehir, çarşı çarşı,
Satar Yûnus! Yûnus! diye...

Ey dost, artık ne dersen de!
Geldim bu dergâha bende.
Şol başaklar, yel esende,
Yatar Yûnus! Yûnus! diye...

Bekir Sıtkı'm bu meydana,
Birçok sözle gelmiş sana...
Bilen için bir tek mânâ,
Yeter Yûnus! Yûnus! diye...

Bekir Sıtkı Erdoğan

İstanbul Türkçesi Üzerine Bir Dil Anketi

İ.F.C. İstanbul Enstitüsü, bundan oniki sene önce **İstanbul Türkçesi** başlıklı bir anket açmış ve memleketimizin bu yolda fikri olanlarına bazı sualler sormuştu. Sorulan sualler aşağıdadır. Verilen cevapların ilkini burada neşrediyoruz.

1 — Fikrimce **İstanbul Türkçesi** tâbiri bir vâkıayı anlatmanın en vecîz şekli olduğu için kullanılan bir terkiptir. Eğer bir demagoji oyuncuğu yapmağa teşebbüs edilmeseydi, bütün revnakıyla devâm ederdi. Aslında, Türk dilinin diğer kolların-

1 — **İstanbul Türkçesi** tâbirinden ne anlıyorsunuz? Türkçe'de öteden beri böyle bir tâbir kullanılmasının sebebi nedir? Bu tâbirle Türkiye Türkçesi'nin İstanbul'da vâsıl olduğu bir tekâmül veyâ bir standart Türkçe mi kastediliyor? Siz bu fikre iştirâk ediyor musunuz?

2 — **İstanbul Türkçesi** standart Türkçe sayıldığı takdirde bu Türkçe'nin tesbiti, gelişmesi ve yayılması yolunda ne gibi çalışmalar tavsiye edersiniz?

3 — XVI. asırdan başlayarak Kırım'da Âzerbaycan'da ve diğer bir kısım Türk illeriyle bütün Osmanlı İmparatorluğu dâhilinde hâkim yazı dili olarak kullanılan ve sevilen Türkçe'nin **Osmanlı Türkçesi** adı altında bir **İstanbul Türkçesi** olduğu görülüyor. Bu târihi hâdise

dan epeyce farklar gösterdiğinden tereddüd câiz olmayan bir Garp Türkçesi vardır ve **İstanbul Türkçesi** tâbiri bu büyük varlığın mücmel bir ifâdesinden ibârettir.

Bu Türkçe Tebriz'den Bağdad'a oradan İzmir'e kadar Anadolu ile Rumeli'nde elimize geçen bütün topraklar üzerinde bâriz bir vahdet gösterir. Fakat bu çevre içinde uzun bir târihi tekâmülden sonra yerleşmiştir. **İstanbul Türkçesi**, İstanbul'da vücut bulmamış, **feth-i mübin**'le berâber kale kapılarından akarak buraya yerleşmiştir. Fetihten bir buçuk asır evvel yaşayan **Yûnus Emre**'nin yarım asır evvelki **Ahmedi**'nin lisan mîmârîsi bugünkü dil bünyesinden başka değildir; yalnız arada derece ve olgunluk farkı vardır ki bu da tabîidir.

Bu sözlerle **İstanbul Türkçesi**'nden ne anladığımı da izâh ettiğimi zannederim: **İstanbul Türkçesi** yaylalardan toplanan dolgun tânelerle İstanbul'da pişirilmiş aştır.

İstanbul sâdece mektep vazîfesi görmüştür. Fakat mektep olmaya en müsâit şerâiti hâiz olduğu içindir ki bu vazîfeyi bu kadar kolaylıkla ve ehliyetle görmüştür.

Esâsen sanatımızın diğer kollarına nazar edersek aynı tekevvünü müşâhede etmiyor muyuz? Meselâ yazı sanatımız, biraz Bağdad'da, biraz Konya'da, biraz Bursa ve Edirne'de, fakat son devirdeki zirveye hemen hemen müsâvî olacak derecede Amasya'da gelişmiştir. Ama İstanbul alınır alınmaz mektep hâlinde buraya intikaal etmiş; kemmiyet ve keyfiyet bakımından dolup taşan feyizli bir sanat kıvâmına şehrimizde erişmiştir. Tezhîb, tasvîr ve mücellidlik de aynı yolu tâkîb etmiştir.

üzerinde sizin müşâhedeniz var mı? Bu müşâhadelere göre **İstanbul Türkçesi** son asırlar Türk dili târihinde bir müşterek yazı dili değeri kazanmış mıdır?

4 — Türkçe'nin ses güzelliği ve bu güzelliğin meydana gelişi sizce ne gibi âmillerle vücut bulmuştur? Türkçe'nin bâzı ses değerlerini kaybetmesine göz yumabilir miyiz?

5 — **Devrik tümce** denilen, bugünkü ve geçmişteki Türk dilinin nahiv kaaidelerine aykırı cümle tertîbi hakkında ne düşünüyorsunuz? Türkçe nahvin bu yolda inkişaf etmekte olduğu söylenebilir mi? Bu cereyânın Türkçe'nin inkişâfında nasıl bir mevkiî olabilecektir?

Mîmârîye gelince: Daha fetihten evvel Bursa'da câmi, hamam ve hanlar; Anadolu'da yüzü mütecaviz şekilde yine bu cins âbideler, bu meyanda, XIV. asrın bugüne kadar bilinen derecesini kat kat aşan Mudurnu'daki **Hüdâvendigâr** hamamı ve câmii ve nihâyet **Üç Şerefeli** şâhikası, bütün meseleleri peşin halletmiş, bu suretle İstanbul'a son terkibi yapmak kalmış ve hakikaten kemmiyet ve keyfiyet bakımından son dereceye burada vâsıl olunmuştur. Beşyüz bin nüfuslu bir şehirde bin câmi, bir o kadar hamam ne demektir?

Mûsikî de böyle olmamış mıdır? Şark'dan ve Amasya'dan İstanbul'a taşınmıştır. Türkler İstanbul olmasa, herhalde sanatlarını yine aynı dereceye ulaştıracaklardı. Fakat hedefleri İstanbul'du ve her şeylerini orada toplayıp, bu merkezden tevzî etmeğe daha devletimizi kurarken karar vermişlerdi. Çünkü yepyeni bir terkib olan muhteşem Osmanlı medeniyeti ve Garp Türklüğü İslâm medeniyetinin tam olgunlaşmamış ilk safahâtının izlerini taşımayan ve binâenaleyh mukavemet ve istirkaplara sahne teşkil etmeğe müsâit bulunmayan bir merkeze muhtaçtı. Bu merkez en müsâit coğrafi mevkide bulunacak, aynı zamanda târihte adı büyük, kadri âli olacaktı. İstanbul'un zaptı **Feth-i mübin**; İstanbul, **belde-i tayyibe** idi. Beşeri idâre edenler de kanunlar değil fikir ve imandır.

Hem bir kere bu imâna ve karâra sâhip olmak, şehrimizde işe başlamak, hem de Hakkın âdetâ bizim için hazırladığı coğrafi mevkî, bir engel teşkil etmeyen târihi hüviyet tebellürünü kolaylaştırdı ve tesri' etti. Bu yüzden İstanbul asırlarca söyle yapmış, böyle etmiştir; memleketin diğer cihetlerinin hakkını yemiştir, gibi düşünceler, hele bu zehâbı müzevvirâne bir gayretle tâmim etmeğe uğraşanlara ben merhametle bakarım. Memleket bunu istemişti, o kadar ki târihi ve millî şuur uyanık olduğu müddetçe hiçbir ikilik olmamıştır.

XVII. asırda **Nefi** ve **Nâbî**, XVIII. asırda **Nedîm** ve ondan sonrakiler bu derin sezişin kudretli kahramanlarıdır. Ancak Garb'den gelen sistemli telkinler neticesinde benliğimizi havaya savurduktan sonradır ki kendi kendimizi inkâr ettik.

Yoksa Türkler'in Garp ülkesi ve İstanbul diye bir tefriki olamayacağı gibi Garp Türkçesi ve İstanbul Türkçesi ikiliği de yoktur. Diğer sanat kollarımızda olduğu gibi dilde de İstanbul bir mekteptir, bir depodur, bir mefhum, kelime ve mânâ menbaidir.

Her taraftan buraya gelir, pişirilir, kotarılır ve edebiyat dili olarak etrâfa yayılır. Yemen'de, vasattan aşağı derecede tahsil gören bir Arab'ın Türkçe yazılmış bir mektubu elimdedir. Dilindeki salâbeti, hattâ âhengi gıpta ile görmemek kaabil değildir.

İşte **standart lisan** budur; ona tekrar kavuşmayı Allah bize nasîb etsin.

2 — Sualde belirtildiği gibi standart diye tavsîf edilen bu Türkçe'nin tesbiti, gelişmesi ve yayılması için alınacak müsbet tedbirler hakkında bir fikir beyan etmeden evvel, bu vasfî dilimizden silmeğe çalışan sun'î âmillerin izâlesinin lâzım geleceği mutâlâasındayım. Lisan yıkıcı ilk mikroplar takriben doksan sene evvel zerk edilmeğe başlanmıştı. İlk hürmetsizliği büyük ve hamiyetli denilen zatlardan gören millet kendinden şüpheyi düştü. Halbuki cereyânın siyâsî ihtiraslar uğrunda tevîd edildiğinde tereddüd câiz değildi. Hangi hâricî telkinlerle bu giriveye düşüldüğünü münâkaşanın yeri burası değildir.

Ondan sonra, bugünün hücre sistemine uygun usullerle çalışıldı ve iyi hazırlanmış birtakım cemâatler de işe karıştı. Fakat bütün emeklere rağmen cereyan o zaman bir tayfun hâlini almayıp medd ü cezir derecesinde kaldı ve eğer toptan bir müdâhale olmasaydı, İstiklâl Harbi gibi bütün milleti eritip yeniden yekpâre bir kalıba döken bir volkanın ferdâsında doğru yolun bulunmamasında, bindelerle sayılacak bir ihtimal nisbeti dahî tasavvur edilemez. Fakat milletin güvendiği dağlara birden yağan kar, herşeyi uyuşturdu. Millet bütün güvendiklerinin yıkıldığını görmekte şaşırды, yeise düştü ve bu yüzdendir ki ilim dilinde yapılması zarûrî olan bir müsbet inkilâbın arkasından diline hod-be-hod müdâhale edildiği zaman lâzım geldiği derecede aksü'l-amel gösteremedi.

O dil ki emirle cebirle bağdaşamıyacak kadar nâzik ve nâzenindir. Bütün içtimâî nizâmı yıkıp mukaddesâtı inkâr eden idâreler bile milletlerinin lisânına dokunmamışlardır. Ancak kasıtlı zümrelerle cemâatlerdir ki böyle bir şeye müf-tehirâne teşebbüs edebilirler.

Şimdi herşeyden evvel yapılması lâzım gelen, bu kasdı açığa vurmak, daha kısacası kasdın vücûdunu ortadan kaldırmak, maşalarını kırmaktır. Bir emirle gelen, bir emirle gider; kapıyı kırıp gireni **Asesbaşı**'ya havâle ederler. Unutmamak gerekir ki dil aleyhinde çalışanlar, ya yeraltı usulleriyle iş görenler veyâ kendilerini bir kere kaptırdıkları için hızlarını alamayıp geriye dönemeyenlerdir. Birincilerin gözyaşına bakmadan ezilmeleri bir gazâ olduğu gibi, ikincilerin netîcede aynı kapıya çıkan gayretleriyle bir milletin kurban olmasına Hakkın rızası yoktur.

Bir kere müdâfaa kaldırıldıktan, vicdanları susturan o zehirli hava berraklaştıktan sonradır ki **ilmin ışığı altında** kendimize dönmek imkânı hâsıl olabilir. Artık hâfızalardan silinen, babadan oğula bir emânet gibi, nesilden nesile aktarılması lâzım geldiği hâlde fâsılaya uğratılan kelime, ses, âhenk ve şiveyi ihyâ etmek gibi korkunç derecede güç, fakat hulûs sâhibi edebiyatçıların başarmamasına bir sebep olmayan il-mî-edebî mesâî başlayabilir. Fakat evvelâ hava teneffüs edilir bir hâle getirilmek şartıyla.

3 — Nasıl **Tudor**'ca nâmıyle bir İngilizce, **Carolingiens** diye bir Fransızca, **Emevî** ve **Abbâsî** ismi altında bir Arapça yoksa, hânedâna bağlanacak bir Osmanlıca da yoktur. Ama rejim ne olursa olsun, Tanzîmat'dan sonra icâd edilen bir Osmanlı tâbiri bizim sıfatımızdır; onunla iftihâr ederiz. **Osmanlıca**, lisânın hânedâna, bir zümreye veyâ zümrelere mes'ûliyetini imâ yollu kullanılmayıp Garp Türkçesi'ni anlatmak için hâlisâne kullanılırsa ne âlâ; yoksa bir mânâ ifâde etmez. Garp Türkçesi'nin bir terkibe nasıl vardığını, şivenin ne âmil-lerle teşekkül ettiğini aramayı, kendim için, imkânsız bulurum. Fakat, nasıl olduysa oldu, işte vardır. Aksini kim iddiâ edebilir? Eden demagoji, safsata yapmış olur.

Birinci benddeki izâhat, dilin târihi seyrini göstermektedir. Husûsî bir müşâhedemi de ilâve etmiştim. Yemenli de bu dili kullanıyor, Kırım Hanı **Gaazî Giray** da, Ulah Beyi **Kandemir** de bu dille yazıyordu. Son devirlerde Âzerbaycan'da, Kafkasya'da, Kırım'da, hattâ her bakımdan en uzak olan Kazan'da bile, büyük bir ifâde kudreti iktisâb eden aynı lisan revaçta idi. Bizde araya giren harblerin de têsiri olmakla berâber, asıl, bu dilin hamurunu yoğurma mevkiinde olan bizlerin artık, maya koymadıktan başka bu hamura mütemâdiyen su ilâve etmemiz neticesi ortaya ekmek yerine acâip bir bulamaç çıkınca metâın tâlibi kalmadı. Korkarım ki uzun, pek uzun seneler müşterek bir dile sâhip olmamızın imkânı yok olmuştur.

4 — Türkçe'nin ses güzelliğine gelince: İşte, târihi seyri bakımından esâsen mukadder olan bu merhale, İstanbul'da vücût bulmuştur; bunda şüphe yoktur.

Mukadder demiştim; mefhum itibâriyle gün geçtikçe derinleşen bir lisânın kendisine bir ses, bir hançere inceliği, bir yumuşaklık arayacağı muhakkak olduğu gibi, bunu hâsıl edecek muhîtin de **Etvârî pesen-dide vü makbûl** bir halk arasından çıkması tabîidir. Amellerin niyete uygun olacağı kaaidesine göre, Türkler bu muhîti İstanbul'da kurmayı zâten tasmîm etmişlerdi; muvaffak da oldular. Âmiller meyânında iklimin de büyük rol oynadığını zannetmekteyim. Bu kadar zarîf, tatlı, yumuşak bir tabiat ortasında ister istemez ona ayak uydu-rulur, üstelik niyet hâlis olunca. Ortaasya'nın umûmiyetle çorak ve çıplak tâbiâtı, sert iklimi belki bu hâle müsâit olamazdı. Bizim, önce Anadolu ve Rumeli'ye, sonra İstanbul'a getirdiğimiz ve en çok bu şehirde işlediğimiz Türkçe yanında bu topraklarda daha birçok diller konuşuluyordu. Arapça, Acemce, Rumca, İtalyanca, Tatarca, Ulahça, Sırpça bunlar meyânındaydı. Türkçe bütün bu şîvelerden ses aldı. Fakat bir süzgeçten geçirip, pürüzlerini tenkid etti; hattâ alaya aldı. Neticede ne Arapça'nın gırtlak yırtıcılığını, ne Acemce'nin ıslığı benimsedi. En iyi cihetlerini, menbaini bir daha hatırlatacak derecede ustalıkla kullandı. Bu söylediğim taraflarını

hazfetti. Bu lisanlar kulaklarıma çarptıkça Türk sesinin erişilmez üstünlüğünü daha iyi takdir etmekteyim.

Mimârî de böyle olmamış mıdır? Yine aynı milletlerin mimârilерinden, her hâlde, bâzı istifâdelerde bulunulmuştur. Fakat têsîri nereden başlıyor, izi devâm ediyor mu? Tefrik edemezsiniz.

Daha uzaktan göze çarpan Osmanlı eseri mûnisliğiyle, âhenk ve tenâsübüyle benim diye haykırdığı gibi, on lisan konuşulan bir yerde de yalnız bizim sesimiz kulağı okşar. Derin kültür sâhibi ecnebîlerin ilk Türkçe mükâlemeyi duyar duymaz, derhâl, hayretle takdir hislerini bildirdiklerine defâlarca şahit oldum. Tabîî, takdirlerini eski şivemiz için bildirirlerdi, şimdi ise... Kelime fakiri olduğunda ve gün geçtikçe daha fukarâ hâlê sokulduğunda şüphe olmayan Türkçe'nin en bel bağlanacak millî ve en İstanbullu tarafı olan bu âhengini kaybetmesine vicdan nasıl tahammül eder? O da bütün bütün silinirse elde kalan, bir acı sudur. Halbuki biz pınarların tatlı suyuna alışmış bir milletiz. Ne diye kendimizi Hakkın lûtfu olan mazhariyetlerimizden mahrûm edip ağyârın istihzâ ve istihfâfına mârûz olalım ve kasd-ı mahsûs ile sistemli çalışanların ekmeğine yağ sürelim?

Derdin ilâçlarının başında, millet ve milliyet çapında büyük içtimâî ve rûhî kalkınma gibi muazzam fakat lüzumlu bir program olduğu muhakkaktır.

Bu anketin siasından hârice çıkan bu yola bir taraftan gide duralım. Şimdilik ilk tedbir, lisânın kudsiyetini tahsil çağını aşmış halka ve talebeye anlatmak, ona hürmet ve aşk derecesinde muhabbet gösterilmesinin milliyetin esas şartı olduğunu kabûl ve tasdik ettirmek lâzımdır. Buna muvâzî olarak da dilimizin sesini kaybetmesinde en büyük âmil olan, noksan alfabemizin ikmâl ve ıslâhı, imlânın tesbîti ve bin senelik yazımızın vatan çocuklarına öğretilmesi lâzım gelir.

Dil, mâ-lâ-ya'nî bir nesne değil, milletin şuûrudur ve Allah siyâsî istiklâlimizi korusun, onun derecesinde kıymet ve ehemmiyet taşır.

5 — **Devrik tümce**'ye gelince: İnsanın aklına gayr-ı ihtiyârî şöyle bir suâl geliyor: Bu teklifi öne sürenlere, yâni lisanın mimârisini yıkmaya yeltenenlere bu kârı kim teklif etti? İllâ yıkmak, sıhhatli, normal, akl-ı selîme sâhip bir adamın kârı mıdır? Bu kadar düşünmek bile hareketin mâhiyetini açığa vurur. İsterlerse bizi evhamlılıkla ve basitlikle ithâm etsinler, ama bu böyledir.

Baş aşağı cümle Türkün tefekkür ve ifâde mantığına aykırıdır. Mef'ûlün konuşma esnâsında bâzan sona getirilmesi bir sürc-i lisan hâdisesidir ve karşılıklı konuşmada aranılan kelimelerin bulunamamasından, teselsül bozukluğundan doğar.

İyi söz söyleyenler böyle bir hatâyâ düşmezler. Düşenler de hemen kendilerini toplar ve düzeltirler. Dilde bu geçici hâli parmağa dolayıp manivelâ yapmak için müsbet sebep olamaz; ancak menfi düşünenler bu vâsitaya düşerler.

Kaldı ki konuşma dili yazıya aynen aksetmez. Yazı istikbâle intikaal edecek bir hüccettir; sokakta konuşulanı tele alan vâsita değildir.

Burada halka inmek diye bir demagoji daha yapıyorlar. Halk diye ayrı bir sınıf olduğu zehâbını uyandırmak bir ihânettir. **Halk** yok, herşeyin üstünde **millet** vardır. Onun için bu safsataya başvurulmasına mahal bırakılmamalıdır. Türkçe'nin nahvi de sokak tümcesi ile inkişâf edemez. Ederse rûhen, fikren perişan oluruz. Netîcede anarşi doğar. Zâten bu yoldakilerin maksatları da bu değil midir?

NOT : **İstanbul Türkçesi** anketine bu cevâbımı bundan 12 sene önce vermiştim. Bugün bu sözlerime yalnız şu cümleleri ilâve ediyorum:

Bütün bu hareketlerin esas kaynağının, âmillerinin ne olduğu 1971 senesi başında sâbit oldu. Biz biliyorduk, içimiz yanıyordu, ama kimseyi inandıramıyorduk. Akl-ı selîmden doğan his, ne yaman mihenktir, bâri bunu bilseler.

Ekrem Hakkı Ayverdi

Türkçe'nin İncelenmesi, Gramer ve Lûgati

Prof. Dr. Fâruk K. Timurtaş

Türkçe, dünyânın medenî dilleri arasında, deyimlerinin bolluğu ve fiil şekillerinin çokluğu ile zengin bir ifâde kaabiliyetine sâhip büyük bir dil olarak kabûl edilmektedir. Dili-miz, eskiliği ve yapısının sağlamlığı ile de dünyâ dilleri içinde ehemmiyetli bir yer tutmaktadır.

Bugüne kalan yazılı metinlerimizin en eskisi olan *Orhun Kitâbelerinin* (VIII. Asır) dili, işlenmiş bir dil hüviyeti göstermekte, ayrıca edebî bir değer taşımaktadır. Buna göre dilimizin eskiliği, târîhimiz gibi, çok eski devirlere kadar götürebilmektedir.

Türk dili, yapısı itibârıyla son derece kuvvetli, muntazam, kaaidelere bağlı, mantıkî ve aklîdir. Meşhur Şarkiyatçı *Max Muller*, Türkçe için "İnsan bu dilin yüksek bir ilim akademisi müzâkerelerinden çıkmış olduğu zannına düşebilir.,, hükmünü naklettikten sonra şöyle demektedir: "Osmanlı Türklerinin söylediği lehçeye gelince, diyebiliriz ki, Türkçe'yi söyleyip yazmayı öğrenmek husûsunda azıcık bir arzû beslenmemiş olsa dahî, bir Türkçe gramer okumak hakikî bir zevktir. Gramer şekillerini meydana getiren hünerli tarz, bütün isim ve fiil çekimlerine hükmeden kaaidelilik (kıyâsîlik) hâli,

yapıda tamâmiyle görünen şeffaflık vaziyeti; dilde tecellî eden beşer zekâsının bu hârikulâde kudretini duyanları hayrete düşürmekten geri kalamaz., (1)

Türkçe, târîh boyunca çok geniş coğrafi sâhada gelişmiş, mahsuller vermiştir. Husûsiyle 900-1000 yıllık bir tekâmül içersinde büyük Türk-İslâm medeniyetinin, aynı derâcede büyük ve medenî bir ifâde vasıtası olmuş; insan düşünce ve rûhunun bütün inceliklerini en güzel ve noksansız şekilde ifâde eden mükemmel bir dil vasfını kazanmıştır.

Türk dili, çok geniş bir coğrafyaya yayılmış olması dolayısıyla, muhtelif lehçeler hâlinde gelişmiş ve bu arada çevresindeki dillerle karşılıklı alış-veriş şeklinde görülen münâsebetler kurmuştur. İslâm dünyâsının ilim ve edebiyât dilleri olmaları hasebiyle Türkçe, en çok Arapça ve Farsça'dan kelime ve gramer şekilleri almıştır. Fakat, zamanla bu alıştır ölümlü kaybolmuş, dilimize lüzumsuz kelime, deyim, terim ve şekiller girmiş ve sonunda Türkçe aleyhine bir durum ortaya çıkmıştır. Bu hâl, Türkçe'nin Batı kolu için olduğu kadar, Doğu ve Şimal lehçeleri için de bahis konusudur. Böylece, halk arasında yaşayan ve halk sanatkarlarınca kullanılan canlı dil yanında, okumuşlara, yüksek tabakaya mahsus olan ve bilhassa kelime oyunlarına sapan ikinci, üçüncü sınıf edebiyatçıların elinde zaman zaman konuşma dilinden bir hayli uzaklaşan bir yazı dili meydana gelmiştir.

Dilimizin sâdeliğini kaybetmesine karşı, daha başlangıçtan itibaren itiraz edenler olmuş, Türkçe'yi müdâfaa edenler çıkmıştır. Türk dilini Arapça ve Farsça'ya karşı koruma, onlarla mukaayese edip üstünlüğünü ortaya koyma, onu bir edebiyat dili hâline getirme gibi teşebbüslerle basit Türkçe, sâde Türkçe, saf Türkçe gibi cereyanlar târîh boyunca görülen Türkçecilik hareketleridir. Bu cereyanlar XIX. Asırdan sonra genişlemiş ve yayılmış, bir kendine dönüş meselesi şeklinde milliyetçilik hareketi hâline gelmiştir.

1) Bkz. *Max Muller*, *Le Science du Langage*, Paris, 1864, s. 333; *Jean Deny*, *Grammere de la Langue Turque*, Paris, 1921, s. VIII - IX.

Türk lehçeleri içersinde en çok gelişen ve en fazla mahsul veren Türkiye Türkçesi'nde sâdeleşme cereyanı, 1908'den sonra kuvvetlenmiş, "Yeni Lisan" ve "Millî Edebiyat" görüşlerinin hâkim olmasıyla ve 1918'lerde yeni bir edebî neslin ortaya çıkmasıyla başarıya ulaşmıştır. Bu sûretle konuşma dili ile yazı dili arasındaki fark ortadan kalkmış ve konuşma diline dayanan yeni bir edebî dil meydana gelmiştir. Bundan sonra dil konusunda mesele dili sâdeleştirmek değil, ilim terimlerini Türkçeleştirmek ve Batı dillerinden gelen kelimelere Türkçe karşılıklar bulmak olmuştur.

Bir dili işleyenler sanatkârlar (edebiyatçılar), inceleyenler ise dil bilginleridir. Dilin esaslı bir gelişme göstermesi, mükemmelleşmesi, ancak bu iki kolda yapılacak çalışmalar ve gösterilecek gayretlerle mümkün olabilir. Dilin işlenmesi ve incelenmesinde zaman zaman duraklama ve hamleler görülebilir. Bunlarda, bâzan hatalı tutum ve davranışlar da olabilir. Meselâ *Yûnus Emre*'nin kullandığı dil geliştirilirse, bugün daha zengin ve işlenmiş bir dile sâhip olurduk görüşü ileri sürülebilir. Fakat, târihi seyri bugünkü görüşümüze göre değiştiremeyiz. Târih bir realitedir ve biz bu realiteyi olduğu gibi kabûl etmek mecbûriyetindeyiz.

Türk dilinin incelenmesi çalışmaları yeni değildir. Yüzyıllar boyunca bu sâhada oldukça çok sayıda eser verilmiştir. Fakat, dilimizin ilmî şekilde ve kendi bünyesine uygun olarak tedkik edilmesi, bir hayli yenidir. Türkçe'nin kelime hazinesi zamanla çok değişik manzaralar arzettiği ve dilimize Arapça ve Farsça'dan pek çok gramer şekli ve kaaide girdiği için onun lûgat ve gramerini meydana getirmek kolay olmuştur ve kolay değildir. Dil çalışmalarında önceleri Arap filoloji mektebinin têsirleri olmuştur. Tanzimat'tan sonra ise Batı dillerinin, bilhassa Fransızca'nın yapısı ve gramer anlayışı göz önünde tutularak dilimiz incelenmek istenmiştir. Halbuki, bir dil ancak kendi yapı ve bünyesine göre incelenir ve böyle yapıldığı takdirde ancak o dilin kanunları doğru olarak tesbît edilebilir.

Türk dilinin bugün için bilinen en eski lûgati, *Kâşkarlı Mahmud*'un *Dîvânü Lûgaati't-Türk* adlı eseridir. XI. Asırda

Arapça yazılan bu kitap, Araplara Türkçe öğretmek maksadı gütmüştür. Aynı müellifin bir de Türkçe sentaks konusunda eseri olmakla beraber, maalesef ele geçmemiştir. Türkçe gramer sâhasında uzun zaman Türkçe bir esere rastlanmamaktadır. Türkiye Türkçesi'nin ilk gramerini XVI. Asırda *Bergamalı Kadri* yazmıştır. *Müyessiretü'l-ulûm* adını taşıyan eser, ancak son zamanlarda dikkati çekmiştir. Asırlar boyu öğretimde, Arapça ve Farsça kavâide (sarf ve nahve) ehemmiyet verilmiştir.

Tanzimat'tan sonra Türk dilinin kavâidini bir araya getirmek husûsu da düşünülmüştür. İlk olarak *Cevdet Paşa*, *Fuad Paşa* ile birlikte *Kavâid-i Osmâniyye*'yi yazmıştır (1851). *Medhal-i Kavâid-i Osmâniyye* ve *Kavâid-i Türkiyye* adlarıyla bu eseri okullar için kısaltan *Cevdet Paşa*, daha sonra *Tertib-i Cedîd-i Kavâid-i Osmâniyye*'yi telif etmiştir. *Cevdet Paşa*, klâsik Arap filolojisi ekolü mensûbu olmakla beraber, bu kitaplarda Türkçe'yi gerçek hüviyetiyle gösterebilmiş ve dilimizin başlıca kaaidelerini devrine göre doğru ve başarılı şekilde bir araya getirebilmiştir. *Cevdet Paşa*'nın eserini *Süleyman Paşa*'nın (*Sarf-ı Türkî*, 1876), *Abdürrahman Fevzi*'nin (*Mikyâsü'l-Lisan Ve Kıstâsü'l-Beyân*, 1881), *Ali Nazîma*'nın (*Lisân-ı Osmânî*, 1886), *Necib Âsım*'ın (*Yeni Tertib Muh-tasar Osmanlı Sarfı*, 1890), *Şemseddin Sâmî*'nin (*Nev-usûl Sarf-ı Türkî*, 1892) ve *Manastırlı Rıf'at*'ın (*Mükemmel Osmanlı Sarfı*, 1891); (*Hâce-i Lisân-ı Osmânî*, 1894) eserleri tâkip etmiştir.

İkinci Meşrûtiyet'ten sonra *Hüseyin Câhid*'in *Türkçe Sarf Ve Nahiv* (1910) adlı kitabıyla dilimiz, başka bir görüş ve metodla ele alınmıştır. Husûsiyle sentaks bahislerinde, Fransızca'nın tedkikinde göz önünde tutulan prensip ve metodun têsirinde kalınmıştır. Bu devrenin diğer mühim bir eseri *Ahmed Cevad*'ın *Lisân-ı Osmânî*'sidir (1912).

Türkiye Türkçesi'nin lûgatının hazırlanması da Tanzimat'tan sonraki devrede gerçekleştirilebilmiştir. Daha önce asırlar boyunca Arapça-Türkçe ve Farsça-Türkçe lûgatler telif edildiği görülmektedir. Bunların en iyileri *Mütercim Âsım* tarafından hazırlanan *Kaamûs* (1814-1818) ve *Burhân-ı Kaatî*

(1799) tercümeleridir. Arapça ve Farsça asıllı kelimeler yanında Türkçe kelimeleri de ihtivâ etmek sûretiyle tertip edilen ilk lûgat, *Ahmet Vefik Paşa'nın Lehçe-i Osmânî'sidir* (1876). Daha sonra *Şemseddin Sâmî* bu yolda biraz daha başarıya ulaşmış ve bugün dahî değerini muhafaza eden, *Kaamûs-ı Türkî'yi* meydana getirmiştir (1899-1901).

Türkçe'nin gramer ve lûgatini tedvin etmek için yapılan bu çalışmalar çok faydalı olmakla beraber, istenilen neticeye varmak, yâni dilimizi derinliğine, genişliğine tam mânâsiyle incelemek mümkün olamamıştı. Çünkü, bu çok güç ve zamâna bağlı bir işti. Memleketimizde dil tedkiklerinin gelişmesi ve meselenin ilmî olarak ele alınması *Fuad Köprülü* tarafından *Türkiyat Enstitüsü'nün* kurulması ve Üniversitelerimizde Türkoloji bölümlerinin açılması ile gerçekleşme yoluna girmiştir. Fakat, asırların biriktirdiği meseleleri kısa zamanda çözmek kolay değildir.

Dilimizi her bakımdan incelemek için *Atatürk'ün* kurduğu *Türk Dili Tedkik Cemiyeti'nin* ilk kurultayında kabûl edilen çalışma programında da dilimizin târihi ve mukaayeseli gramerinin ve büyük bir lûgatının meydana getirilmesi ön plânda yer almaktaydı. Aradan kırk yıl geçmesine rağmen, Dil Kurumu, beklenen lûgat ve gramerleri meydana getirememiştir.

Memleketimizde ilmî usullerle hazırlanmış mükemmel sayılabilecek gramer ve lûgatler hâlâ meydana getirilememiştir. Son zamanlarda Üniversite içinde ve dışındaki araştırmacıların telif ettikleri ciddi gramer kitaplarına rastlanmakla beraber, henüz Türkçe'nin tam ve mükemmel bir grameri yazılamamıştır. Lûgat sâhasında da durum aynıdır. Bâzı hayırlı adımlar atılmış olmakla beraber, hâlâ dört başı mâmur bir sözlüğe sâhip bulunmamaktayız. Üniversitelerimizdeki dil çalışmaları, memleketimizde Türkoloji faâliyetini yükseltmekle birlikte, sözlük ve gramer meydana getirmek sâhasına pek yönelmiş değildir.

Dilimizin, ilmî, eksiksiz ve her bakımdan mükemmel lûgat ve grameri, bugün de ihtiyaç duyulan, özenilen şeylerdir. Bunlara sâhip olmak için daha fazla gecikmemeliyiz. Bütün mede-

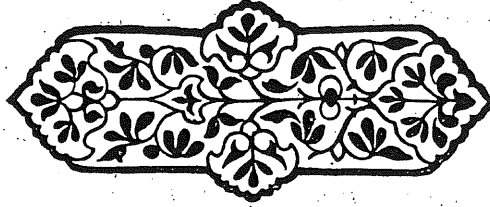
nî milletlerin büyük sözlük ve gramerleri çoktan meydana getirilmiş bulunmaktadır. Bizde modern mânâda filoloji ve linguistik çalışmaları çok yeni olduğu için bu gecikme olmuştur.

Mükemmel lûgat ve gramer demek mânâları örneklerden çıkaran, dilin kaaidelerini örneklerle dayanarak tesbît eden eserler demektir. Önce gramer ve lûgat yoktur, önce dilin kendisi vardır. Gramer dilin yapısını, kuruluşunu, kanunlarını, kaaidelerini, örneklerini inceleyip bir araya getirmek, tasnîf etmek ile yazılabilir. Bu çalışmada göz önünde tutulacak noktalar dilin bünyesine uygun şekilde inceleme ve araştırma yapmak ve ilmî usullerle hareket etmektir. Önce dilin kaaidelerini koyup sonra örnekleri kitaplardan ve halk ağızlarından almayıp da kendisi uydurmak, ilmî anlayıştan uzak olmak demektir. Lûgat hazırlanırken de tedkîk edilecek yol, daha önce meydana getirilmiş lûgatlerden kelimeler aktarıp toplamak değil, yazı ve konuşma dilindeki bütün kelime, terim ve deyimleri örneklerle dayanarak bir araya getirmek ve en ince farklara göre mânâlandırmaktır. Lûgatte de gramerde de esas, bizâtihi dildir, dil hâdisesidir; örneklerden kaaide ve mânâ çıkarmaktır. Bu sebeptendir ki, Fransızların meşhur *Larousse* lûgatının başında “Misâlsiz bir lûgat bir iskelettir.” denmiştir.

Bir milletin en iyi gramer ve sözlüğünü akademiler meydana getirir. Bizde hâlâ bir *İlimler Akademisi* ve *Dil Akademisi*’nin kurulmamış olması büyük bir eksikliktir. Devletin bu konuda çok önceden harekete geçmesi gerekirdi. Maamâfih, *Fransa*’da da akademi, önce husûsî olarak kurulmuş, sonra devlet buna sâhip çıkmıştır. *Kubbealtı Cemiyeti*’nin Türk dili üzerinde ilmî araştırma yapacak; Türk dilinin ilmî yollarından gelişmesine hizmet edecek bir *Dil Akademisi* kurmasının başlıca sebebi, bu eksikliği gidermektir. Akademi, yazılı metinler ve halk ağızları üzerinde yapacağı çalışma ile her kelimesi örneklerle dayanan bir büyük lûgat hazırlayacak; aynı malzeme ile Türkçe’nin en doğru ve ilmî gramerini tedvîn edecektir.

Kubbealtı Cemiyeti Dil Akademisi’nin hazırlayacağı lû-

gat ve gramer, Türkiye Türkçesi sâhasına âit olacaktır. Hazırlanacak eserlerde Türkiye Türkçesi'nin bütün devreleri (Eski Anadolu Türkçesi, Osmanlı Türkçesi ve Yeni Türkçe) göz önünde tutulacaktır. Eski ve yeni iki yüzden fazla kitaba ve halk ağzından derlenen metinlere dayanılacaktır. Böylece Türkiye Türkçesi'nin statik ve deskriptif grameri ile mukaa-yeseli ve târihî grameri meydana getirilmiş, dilimizin bütün devrelerine âit kelimeleri ihtivâ eden büyük bir lûgati telif edilmiş olacaktır. *Akademi Dil Enstitüsü* böyle bir çalışmanın içindedir ve bu işi başaracağına inanmaktadır.

KAYBOLAN İSTANBUL TÜRKÇESİ

Prof. Dr. M. Kaya BİLGEGİL

Hâlîde Edib, *Tatarcık* romanında Tatar Osman'ın Poyraz Köyü sâkinleri tarafından yadırganmasını anlatırken İstanbul halkının çok mühim bir husûsiyetini ileri sürüyor; ona göre: *"İstanbullu herşeye lâkayd kalabilir, fakat güzel şîvesini bozan kim olursa olsun ona yabancı gibi bakar. Bunun ne taassupla, ne de şuurlu bir millicilikle münâsebeti vardır. Bu, bir zevk mes'elesidir. En fakîrinden, en yüksek içtimâî sınıfına mensup ferdine kadar bilerek bilmeyerek bu lisan gurûru vardır. İstanbul artık Türkiye'nin pâyitahtı olmadığını söylerseniz aldırılmaz. Fakat İstanbul'da Türk dilinin, şîvesinin ezeli hükmü olmadığını iddiâ ederseniz fenâ halde kızar".* Yazar eski halk temâşalarındaki dil taklitlerini de, mühim bir yönüyle aynı "gurûra" bağliyerek: *"onun için orta oyununda bozuk şîveler taklîdini yalnız tuhaf olduğu için değil İstanbul'un tefevvukunu gösterdiği için o kadar alâkayla dinler."* diyor.

İstanbul'un yıkılması, İstanbullu tavrının kaybolması gibi, İstanbul Türkçesi'nin de günden güne hoyrat istîlâlarla güzelliğini kaybetmesi karşısında hüznü duyan yaşlı insanların sayısı mütemâdiyen azalıyor. Orta sınıf halktan, orta yaş-

lı, ancak orta derecede tahsil görebilmiş bir kısım insanlar da, farkedebildikleri ölçüde coğrafya veyâ kavmî menşe'den gelen şive ayrılıkları karşısında istihzânın zaferiyle dillerinin intikaamını almak istiyorlar. Fakat artık İstanbul'un münevver çocuğunda, ne yaşlı neslin üzüntüsünü ne de Fâtih, Cerrahpaşa, Eyüp'de veyâ Boğazın Anadolu yakasındaki köylerden birinde oturan orta sınıf halk çocuklarının istihzâsını bulmak mümkündür. Küçük zenâatle uğraşarak, mütevâzı' bir iş peşinde koşarak geçimini sağlamaya çalışan bu orta sınıf insanlar da öyle sanıyorum ki, son derece azalmıştır. Eskiden bu şehir, içine giren başka ülke çocuklarını mümkün merteye İstanbullulaştırırdı; şimdi İstanbul çocukları, taşralı oluyor. Bunda gelişen sanâyiin, - insanlar arasındaki münâsebeti ecdat havsalasının kavrayamayacağı ölçüde artıran - sür'atli nakil vâsıtaları bolluğunun, yeni iskân, imkân, zarûret ve şekillerinin büyük têsiri vardır. Bu hâdisenin İstanbul hesâbına fayda ve mahzurlarını münâkaşa edecek değilim: Her iki iddiâ için de deliller serdedilebilir, muhâsebesine girilebilir fakat, ben Türkçe'nin, İstanbul Türkçesi'nin kayboluşundan söz etmek istiyorum. Esâsen mesele coğrafyaya bağlı şive ayrılığını çoktan aşmıştır.

Bizi millet yapan herşey bu dilin içindedir: İmânımız, san'atımız, aşkımız, ihtiraslarımız, cihangirliğimiz, zevkimiz, fakrımız, zaaflarımız, sıkıntılarımız, kaybolan ülkelerimiz, millî izzetinefsimiz, ibdâ gücümüz, teslimiyetimiz, kadêri kabullenişimiz, hüznümüz, nüktemiz, şakamız dâhil, her şeyimiz İstanbul Türkçesi denilen; unsurlarına ayrılması, menşesine ircâı imkânsız muhayyerül'ukul terkibin, azametli, yüz yıllar boyunca bütün vatan üzerinden temâşâ olunan bu fitrî ve mâşerî sanat bütünlüğünün içindedir. Ortaasya'dan, Hint'den, İran'dan, Kafkasya'dan, Irak'tan, Arabistan'dan, Mısır'dan, Trablusgarb'dan, Tunus'dan, Cezâyir'den, Macaristan içerilerinden, Memleketey'den, Kırım'dan gelen servetler, medeniyet müesseseleri, îtikatlar, efsâneler, şiirler, hünerler... kendi kelime hamûlelerini Anadolu'nun saf havası, aydınlık semâsından, Rumeli'nin nazlı nehirlerle süslü ovaların-

dan, Akdeniz'in berrak, Karadeniz'in mağmum sularından geçirerek, buralarda süzerek, içlerinde çirkin olan ne varsa yüz yıllar boyu uğradıkları yerlere dökerek, Boğaziçi'nin mülâyim sâhillerine getirmişler; burada Türkçe denilen ve kendi kendini ibdâ ve devamlı sûrette inşâda hârikulâde gücü olan büyük nehre dökmüşlerdir.

İstanbul Türkçesi'nden bu tarzda bahsetmem; diğer vatan köşelerinin meselâ yalnızlıkları içinde dağılan bir feryad gibi tasavvur ettiğim *Bingöl*'ün, bana dâima uzun havalı ve erkek hançeresine mahsûs bir muhâceret türküsü gibi gelen *Erzurum*'un, Kıpçak peszindelîği vehmi uyandıran *Trabzon*'un, ihmalkâr ve hovardaca şakırtılar taşıyan *Adana*'nın, içinde evliyâlık kokusu bulacağımı umduğum *Bursa*'nın seslerini sevmemem mi demektir? Ne münâsebet! Bunların her birine ecdâdımın ayrı bir kolu, yüzyıllarca hançeresinde şekil vermiştir. Bu seslerin tâkati, söylendikleri yerlerin sınırlarına kadar sürer, orada tükenir. Fakat İstanbul Türkçesi üstten hepsini kavrar. Bu şîveler birer cüzdür; sınırlarındaki ağızlar tarafından durdurulur. Fakat İstanbul Türkçesi, lâyeteccezdâdır; müsterek nahvin vâsıl olduğu son tekâmüldür: Onun bozulması; bütün vatan ağızlarının bozulması demektir.

Hâkim damga, dâimâ ve mutlak sûrette Türkte kalmak üzere, dünyânın en güzel köşesinde - *Téophile Gautier* tarafından da kabûl edildiği gibi - Allahın, çelevi millet olan Türkler için yarattığı İstanbul'da, beşyüz yıllık bir tesâlûp neticesinde meydana gelen uzvî istifâ; bir yandan kendi tekevvününe muvâzî olarak dâimâ güzele ve asîle koşan nesilleri verirken, diğer yandan da bu nesillerin hançereleri, kulakları için seslerin renklerindeki o hârikulâde vahdetle melodili; uzunluk-kısalık, incelik-kalınlık münâvebesiyle armonili; kelime hazinesi kısmen tasvîr, ziyâdesiyle târife müsâit; nahvi, tereddütlü intikal vehmi yerine, vuzuh ve kesinliğe alabildiğine açık, mantıkî, bütününüyle aydınlık bir dil nizâmı vücûda getirmiştir. İstanbul halkının ağız, bu nizâma uymayan sesleri çıkaramaz; İstanbul halkının kulağı bu

nizâma uymayan sesleri reddeder. Bu uzviyeti, yumuşak rüzgârlı, aydınlık semâlı, yeşil yamaçlı Boğaziçi sâhilleri; yüz-yıllar süren - tabîî ve kendiliğinden - bir îtinâ ile vücûda getirmiştir. İstanbul halkının dil zevkinde - şuûruna varmadığı - rehberi ve nâzımı, doğrudan doğruya İstanbul'un tabîatidir. Beşyüzyıl Türkçe, bu iklimin senfonisi meşk edilerek söylendi. Türkiye Türkçesi, kemâlini burada buldu.

Otuz yıla yakın bir zamandan beri üslûpta bir geleneğin çenberini kırmak; geçmiş yüzyıllara bağlı kültür kaynaklarından yeni nesillere geçecek "nûsk"ün damarını kurutmak, iktisâda bağlı veya şekilde kalan ilerleme (!) manzûmesi içinde dilin vaziyetini de yeniden tanzîm etmek gaayesi, öğrenme külfeti yerine mevcûdu yıkmakla daha kolay şöhrete kavuşulacağını sanmak zaafı; ecdâdın Arap ve Farslardan alarak içine Türk hâtıra, hayâl gücü, hassâsiyet ve düşünce tarzının çok husûsî yönlerini katmak ve kendi telâffuzunun mûsikisinde yepyeni bir ritme kavuşturmak sûretiyle yeniden ibdâ' ettiği kelimeleri dilden çıkarması millî bir hizmet saymak saflığı; ticâret hayâtında yabancı asıllı tâbir ve terkiplerle onların yapısına uygun olarak Türkçe kelimelerden kurulacak sözleri, reklâm için yerli söz hazînesini dolduran kelimelerin kat kat üstünde bulma, dil yeniliğini de kıyâfet, tuvalet modalarını tâkip kadar zarâfet telâkkî etmek vehmi; gerçekçi görünmeyi, geleneğe bağlı her müessese gibi dilin de tabiatine aykırı tavır takınmakta arama dalâleti; nihâyet imlâmızla, telâffuz etmemiz lâzım gelen tarz arasındaki mutâbakat eksikliği... yüzünden Türkiye Türkçesi, onun en güzel şekli olan İstanbul şivesi; basın, edebiyatla uğraşanların, radyo ve televizyon teşkilâtının, öğretim ve eğitim kurumlarının, bâzı siyâsî partilerin, resmî dâirelerin, mahallî idârelerin, hattâ husûsî teşebbüs sâhiplerinin müsterek gayretiyle mütemâdiyen bozuluyor. Bu hâdisenin altında iyi niyet, bilgisizlik kadar ihânetin de yattığı muhakkaktır.

Burada, çâre sayılabilecek bâzı teklifler ileri sürecektedir. Yıllardan beri kulağıma çarpan dil hatâlarından şu anda hatırıma gelenleri göz önüne sermekle iktifâ edeceğim.

Her şeyden önce dilin nahvi bozulmaktadır.

Nahiv deyince, cümlelerin şekli, erkânının sıralanışı, haber unsuruna göre arzedeceği değişiklik, mânâ çeşitliği hatıra gelecektir. Tabiatıyla her şeyden önce *devrik cümle*den şikâyet edeceğimi düşüneceksiniz. Nahvin sâhası, sırf cümle değildir. Fakat ben de *devrik cümle* ile söze başlayayım.

Devrik cümle konuşma dilinde vardır. Ancak eskilerin “mühmelât” dedikleri ifâde zümresine girer. “Hasan masan, bahçe mahçe, yol mol” sözlerinde “masan, mahçe, mol” lâfızları, mühmelâtandır. Konuşma esnâsında zihnimizdeki ikinci bir fikri yakalayacak vakit bulmak için medlûlü sarâhat kazanmamış “şey” lâfzını kullanırız; bu da mühmelât sınıfına girer. Aynı hâli, İngilizlerin konuşmasında da yakalamak mümkündür: zihinlerindeki tasavvura uygun lâfzı yakalayacak zamânı kazanmak için biraz uzatarak “aaa” derler ki bu tarz, uzun müddet ingilizce konuşulan bir memlekette kalmış olan bir Bakan’ın ifâdesinde de dikkatimizden kaçmadı. Mühmelât, dilin kullanılışındaki itinâ eksikliğinin tamâmını içine alır.

Uzağa gitmeye lüzum yoktur: *Hâlid Ziyâ Uşaklıgil*, *Hüseyin Câhit Yalçın*, *Mehmed Raûf* gibi Edebiyat-ı Cedîde yazarları, eserlerinde *devrik cümle*ye yer vermişlerdir. Fakat bunları birbiri tâkibeden cümlelerden fiillerin sığalarını, zamanlarını - müsbet, menfî, istifhâm, nidâ gibi - mânâ yollarını haber veyâ inşâyâ delâlet edişlerini, müsned olarak ismî veyâ fi’lî mâhiyetlerini münâvebeli şekilde sıralamak sûretiyle üslûptaki yeknesaklığı önlemleri kabîlinde cümle erkânı arasında zaman zaman baş vurululan bir takdim-te’hir-den ileri gitmemiştir. Maksat; mühmelâta iltifat veyâ cümle nizâmını bozmak değil, edâda tenevvüü sağlamak, üslûpta ifâde yolunu zenginleştirmektir. Aslı mühmelât olan bu dil tasarrufu; ittirâda düşülmemek şartıyla romanda, hikâyede, farklı şahısların muhâverelerini aksettirecek tiyatro eserlerinde, fıkrada, musâhabede, denemede - eski bir fesâhat terimini kullanayım - kıyâsa muhâlif düşmemek şartıyla tecvîz edilebilir. *Hâlid Ziyâ Uşaklıgil*; gerek kendisini bir *Edebiyat-ı Cedîde* muharriri olarak tanıtan romanlarında, gerek-

se *Edebiyat-ı Cedîde* dışında çok farklı hüviyetini aksettiren o nefîs hikâyelerinde, *Hüseyin Câhit Yalçın* ve *Mehmet Raûf* roman ve hikâyelerinde ancak zaman zaman bir tenevvü sağlamak maksadıyla bu yola baş vurmuşlardır. Günümüzde öyle kalem tercübeleri görüyoruz ki, bir sayfa içinde ancak bir iki düzenli cümle yer almaktadır; gerisi hep devriktir. Dilin bu tarzda tasarrufu her şeyden önce üslûp bakımından bir yeknesaklık vücûde getirmektedir. Ayrıca fesâhat bakımından da hem kıyâsa muhâlif hem de şiveye mugaayirdir.

Ders kitaplarında, lisans veyâ doktora tezlerinde, hükûmet tâmimlerinde, resmî veyâ husûsî ilânlarda, gazete makalelerinde, akademik tebliğlerde, konferanslarda, münâzaralarda, radyo haberlerinde, ilmî raporlarda, fezlekelerde, ilâmlarda, mazbatalarda, ilmühaberlerde, iş mektuplarında, yazılı imtihan evrâkında, talebe vazîfelerinde... devrik cümle kullanmak; şiveye mugaayirlik, kıyâsa muhâliflik gibi fesâhat ârızaları dışında fakat bu ârızaların neticesi olarak okuyucuya, dilin sâhibi olan bütün bir millete saygısızlıktır. Meselâ yukarıda ismini verdim, *Hüseyin Cahit Yalçın*'ın roman ve bilhassa hikâyeleri dışında bütün bir *Oğlum'un Kütüphânesi* serisinde, *Kavgalarım*, *Edebî Hâtırâlar* adlı eserinde, *Fikir Hareketleri* ile çeşitli gazetelerde çıkan yazılarında - bâzı muhâvereleri istisnâ edilmek şartıyla - erkânı arasında takdim-te'hîr vukubulmuş cümleler, yok denecek kadar azdır. Bu kadar eskiye gitmeye lüzum yoktur; Türk Dil Kurumu'nun üyelerinden Âgâh Sırrı Levent'in yazılarında da bu tarz cümleye pek rastlanılmıyor.

Fakat benim şikâyet mevzûu olarak ileri sürmek istediğim nahiv hatâları, isnad dışındaki terkiplerle ilgilidir ki, eski kitaplar bunlardan nâkis terkip diye söz ederlerdi. İzâfet, sıfat ve atıf terkipleri bu çerçeveye girer.

Mânâ itibâriyle has isim, yapı itibâriyle mezcî, kuruluş itibâriyle izâfet terkibi olan bâzı sözlerin, bilhassa yer isimlerinin tasarrufunda büyük bir yanlışlık müşâhade edilmek-

tedir. Bunda kalem sâhipleri kadar, hattâ onlardan ziyâde İçişleri Bakanlığı'nın, belediyelerin, Devlet Demir ve Deniz Yolları İdâresinin kusûru vardır: *Kadıköy, Erenköy, Edirnekapı, Mevlânâkapı, Galatasaray, Anadoluhisar, Rumelihisar, Paşabahçe, Paşaliman, Valdeçeşme, Selâmîçeşme* mezcî terkipleri Türkçe'nin mantık nizâmına tamâmen aykırıdır. Zîrâ bir köyün “kadı” veya “eren”, bir kapının “Edirne” veya “Mevlânâ”, bir sarayın “Galata”, bir hisârın “Anadolu” veya “Rumeli”, bir bahçe veya limanın “paşa”, bir çeşmenin “vâlide” veya “Selâmî” olmasına imkân yoktur. Bu alafrangalaşmak hevesi, - Türkiye'nin çeşitli yerleri gibi - sevgili Erzurum'a da geçmiştir: Bu gün herkes; o güzelim kasabadan “*Hasankale*”, şehrin târihi giriş yollarından *İstanbulkapı, Karskapı, Erzincankapı, Tebrizkapı, Gürcükapı...* diye söz ediyor. Nerdeyse, *Faruk Nafiz Çamlıbel*'in meşhûr eserini de *Çoban Çeşme* diye anacağız. Hâlihazırdaki söyleniş ve yazılışlarında muzâf ve muzâfınileyh arasında ayniyet veya nevi berâberliğine delâlet eden bu mezcî terkipler; aslında muzâfın, muzâfınileyhe tahsisini ifâde etmelidirler. O takdirde doğru şekilleri *Kadıköyü, Erenköyü, Edirnekapısı, Mevlânâkapısı, Galatasarayı, Anadoluhisârı, Rumelihisârı, Paşabahçesi, Paşalimanı, Vâlideçeşmesi, Selâmîçeşmesi* olur. Aynı şekilde Erzurum'la ilgili isimlerde de muzâftan sonra, âhenge göre-si veya -sı eki getirmek iktizâ eder.

Bu yanlış kuruluş; reklâm ümidiyle müessese isimlerine de teşmil edilmiştir: *Restoran Recep, Butik Ali, Gürün Han, Rüstempaşa Pazar, Otel Yozgat, Bulvar Palas, Miami Restoran, Gökpınar Motel...* bu çerçeveye girecek birkaç garip örnektir. Hâlbuki Recep Efendi'nin “restoran”, Ali Bey'in “butik”, Gürün kasabasının “han”, Rüstempaşa'nın “pazar”, Yozgat şehrinin “otel”, bulvarın “palas”, Miami'nin “restoran”, Gökpınar'ın “motel” olması, kaabil değildir. Kelimeler; teker teker ne kadar Türkçe olursa olsun, böyle terkipleri Türkçe saymağa imkân yoktur.

Hele lokantalarda Türk yemeklerini Rum garsonların nahvine göre söylemek bir zarâfet sayılmıştır: *Şiş kebab, hamsi tava, yürek ızgara, böbrek sote, yayla çorba, yaprak*

dolma, makarna fırın, fincan börek, tandır kebab... Türkçe'nin mantıklıyla bağdaşamıyacak sözlerdir. Bunları, yirmibeş yıl öncesine gelinceye kadar *Şiş kebapı, hamsi tavası, yürek ızkarası, böbrek yahnisi, yayla çorbası, yaprak dolması, fırın makarnası, fincan böreği, tandır kebabı...* diye söyledik.

İstanbul'da on onbeş yıldan beri bir de *acâyip* sıfat terkibi ile karşılaşırız: *Arabalı vapur*. Bu örneğe göre, içinde kitap bulunan dükkâna *kitaplı dükkân*, balık bulunan kayığa *balıklı kayak*, sigara bulunan kulübeye *sigaralı kulübe* dememiz gerekecek. Hâlbuki *arabalı vapur* terkibi tamamen Ermeni Türkçesi'nin mahsûlüdür. Nasıl ki, Devlet Deniz Yollarının araba taşıyan vapurları varsa; Devlet Demir Yollarının da yük taşıyan, hayvan taşıyan vagonları vardır. Onlar; bu taşıma vâsıtalarını "*yük vagonu*", "*hayvan vagonu*" diye adlandırıyorlar. Sözü edilen vapurların adı da *araba vapuru*dur.

Kimden başladı bilinmez, on yıldan beri gerek yazı dilinde gerek konuşma dilinde *ya* atfıyla selikaya uymıyan bir terkip tarzı alıp yürümüştür. Şâirler, romancılar, gazete yazarları, radyo spikerleri, devlet adamları bu eksik unsurlu terkibi kullanmakta birbiriyle yarış hâlinindedir: *Ahmed ya da Hasan, gazete ya da radyo, bakan ya da müsteşâr, kitap ya da defter, profesör ya da asistan*. "Ya", Farsça terdid edâtıdır. Terdîd, tahayyür, te'kid ifâde eder. Türkçe'de ikizleme şekliyle kullanılması mütattır: *Ya kapı aralandı ya bana öyle geldi* cümlesinde terdide; *ya derse çalışmalısın ya mektebe gelmemelisin* cümlesinde tahayyüre delâlet etmektedir. Te'kid kasdolunduğu zaman, ikinci "yâ" Farsça hod ile birleşmiş olan *yâhud* hâlini alır; onun yerine *ya da* şekli dahi kullanılır: *Ya çalış yâhud devlet memûriyetinden vaz geç. Ya kanunlara riâyat edersin ya da âkibetine katlanırsın!* örneğinde olduğu gibi. Eskilerde nâdir *ya* nın tek olarak kullanıldığı görülebilir, fakat bu, umûmiyetle bir ihmal neticesidir. Türkçe'nin fesâhati, *ya* nın çift kullanılmasını gerektirir. Terdit veyâ tahayyür-

re delâlet etmek üzere bağlanacak iki ifâde unsuru arasında *ya* da sözü, *veyâ* nın şiveye mugaayir bir tercümesidir; üstelik *ya* Farsça asıllı bir atıf harfi olduğuna göre tercüme eksiktir. Bahsi geçen atıf harfinden vazgeçilemediğine göre, en iyisi, onun ikizleme şekline baş vurmaktır.

Eksik terkiplerle ilgili nahiv hatâları içinde, haritalara kadar geçmiş olan yer isimlerini düzeltmek hayli güç olmalıdır. Fakat bundan böyle o tarzda kelime teşkil etmemeğe dikkat edebiliriz.

Kırk yılı mütecâviz bir zamandan beri dilimizde yerleşmiş bir de morfoloji hatâsı vardır; imlânın sebebiyet verdiği bu ârızanın düzeleceğini sanmıyorum. Türkçe’de şühûdî mâzî, fiil köklerine ince seslerden sonra *-di*, kalın seslerden sonra *-dı* ilâvesiyle teşkil olunur; vokaller âhenge göre yuvarlaklaşır. Sert harfle biten bir hece, bir sessiz harf tarafından tâkib olunacaksa onun da sertleşmesiyle ilgili imlâ kaidesi, dilin morfolojisini sarsmıştır: Bugün İstanbul’da altmışbeş yaşının üstünde bulunan insanlarla, İstanbul’da görülen hatâları taklid etmeyi bir medeniyet alâmeti saymayan Orta, Cenup ve Doğu Anadolu ahâlisi *gitti*, *attı*, *sattı*, *çattı*, *güttü*, *tuttu*, *kattı*, *battı*, *bitti*, *çıktı*, *çekti* yerine *gitdi*, *atdı*, *çatdı*, *gütüdü*, *tutdu*, *katdı*, *batdı*, *bitdi*, *çıkdı*, *çekdi* der ki, doğrusu da tenâfürden uzak olan bu ikinci şekildir.

Aynı sebebe bağlı morfoloji bozukluğu sıla sîgasında da müşâhade olunmaktadır: *Sattığınız mal*, *diktiğimiz elbise*, *akıttığı kan*, *öğrettiği ders*, *geçtiğin yol*, *ıçtığı su* terkipleri yanlıştır. Bunların *doğrusu satdığınız mal*, *dikdiğiniz elbise*, *akıtdığı kan*, *öğretdiği ders*, *geçdiğin yol*, *ıçdığın su* sözleridir. Yaşlı İstanbul Hanımefendileri ile Anadolu halkının çoğu böyle söyler.

Aynı fâsid imlâ kaidesi, birden ziyâde heceyi ihtivâ eden fiil köklerine gelecek *-dir*, *-dır* (ve yuvarlakları) tâdiye ekini de bozmuştur: *Alıştırmak*, *çalıştırmak*, *güleştirirmek*, *geliştirmek*, *oturtturmak*, *esnettirmek*... sözleri hep yanlıştır. Bun-

ların doğrusu bir daha avdet edemiyecek olan *alışdırmak*, *alıştırmak*, *güleşdürmek*, *gelişdirmek*, *oturtdurmak*, *esnedirmek* şekilleridir.

Yine bu imlâ kaaidesinin bozucu têsiri isim soyundan gelen kelimelere ait bâzı insirâf (déclinaison) şekillerinde de kendini göstermiştir: Türkçe isim, sıfat, zamîr ve mastarları, sonlarına *-de* veyâ *-da* getirerek mef'ûl-i fih (locatif), *den* veya *-dan* getirerek mef'ul-i anh (ablatif) hâline sokmak gerekirken sert harflerle biten kelimelerin sonunda bu “d” harflerinin “t” ye çevrilmesi, kaaide olmuştur.

Şimdi sözü, umûmî şikâyetlerin toplandığı noktaya, yeni kelimeler bahsine getirebiliriz:

Bu işin başlangıcında İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin, tuttuğu, *Ziyâ Gökalp* ve *Ömer Seyfeddin* tarafından ileri sürülen; dilimize girmiş yabancı kaaideleri atmak, Türkçe karşılıkları bulunduğu takdirde Arap ve Fars dillerinden aldığımız kelimeler yerine - nüansları kaybetmemek şartıyla - onları kullanmak temâyülü ile karşılaşırız: Bu devrede Eski Anadolu Türkçesiyle diğer Türk lehçelerinin de imkânları yoklanmış, hattâ bu cereyanın têsiri ile Türkçe zannedilerek bâzı Moğolca kelimelere dahi iltifat gösterilmiştir. Hâdisenin, bunu tâkibeden devreye âit seyri mâlûmdur. Baba ile oğul arasındaki anlaşma imkânlarının kalkmasıyla ilgili şikâyetler, buradan doğmaktadır. İnkılâpların, - daha açık ifâde ile iktisada bağlı muhayyel ihtilâlin hazırlayıcı umdelerini yerleştirebilmek için mâziye âit bütün bilgi ve mahâret şübeleriyle irtibâtı kesmeye lüzum gören şartlanmış zihniyetin; - en kolay hüneri, *uydurma* kelimeleri kullanmakta bulan ve böylece dâimî bir şöhret kazanacağını sanan edebiyat amatörlerinin; bu işte büyük gayretleri vardır. Bir muharririn üslûbunu inşâ ederken çeşitli vetireler arasında kelime servetini zenginleştirmek veyâ başkalarından farklı bir lûgatçeye sâhibolmak istemesi, tabiidir. Fakat tekliften fazla değer taşımayan bu sözlerin, âmmé tarafından kabûl edilip edilmediklerini yokla-

maya zaman bırakmadan ders kitapları vâsıtasıyla âdetâ cebri sûrette körpe dimağlara yerleştirilmek istenmesi; millî bir felâkettir. Aynı sözler, devlet radyoları vâsıtasıyla de yıllardan beri cebren dinletilmiştir. Güzel veyâ çirkinliği, yanlış veya doğruluğu tahkik edilmeyen bu *sözcükler* (!) yâni zavallı sözler, ileri olmanın tezâhürü sayılarak bâzı kimseler tarafından da yerli veyâ yersiz kullanılmıştır. Kelimeler bir milletin geçirdiği hayat safhalarından; zihnini dolduran düşüncelerden, içini sarsan heyecanlardan, rûhuna sükûn getiren imanlardan, torunlarına öğünme vesilesi olacak hünerlerinden, en yüce tefekkür kaynaklarıyla günlük hâdise ve vaz' olunmuş değerler karşısındaki takdir ve temyiz kudretinden, yüzyılların kovaladığı hâtıralarından taşıdıkları akisler ölçüsünde o milletin adıyla yâdolunmağa liyâkat kazanırlar. Millî sayımları, menşe'lerinden çok, kullanılış tarzlarına yâni tâbî oldukları nahiv sistemine bağlıdır. Eğer yazı dilinin kelime hazînesi zenginleştirilmek isteniyorsa; büyük halk kalabalıklarının toplandığı pazar yerlerine, mesîrelere, kahvehanelere, otobüs garajlarına, sebze, meyva hallerine teypler koymalı, müstereken söylenen kelimeleri, Türkçe diye tesbît etmelidir. Menşe'i ne olursa olsun, Türk halkının günlük hayatında kullanmadığı sözlere şüpheyle bakmalıdır.

Ahmed Cevdet Paşa; *Belâgat-i Osmaniye*'sinde garâbete misâl olarak *od* kelimesini ileri sürer. Bu kelime aslen Türkçe'dir; XV. yüzyıldan sonra onu terkedip yerine Farsça'nın *âteş* kelimesi'ni kullanmağa başlamışız; ilk hecesini de kısaltarak *ateş* hâline sokmuşuz, Türkçeleştirmişiz; bâzı ağızlar da *ataş* şekliyle de karşılaşırız. Şimdi *odu mangala koy* desek, XV. yüzyıl veyâ öncesine âit lûgat kitaplarından Türkçe öğrenmiş bir adam vaziyetine düşeriz; dinleyenlerin bir kısmı anlamaz, anlayanlar da bu ecnebilik karşısında güler. *Ateşini verir misin? sigaramı yakayım* sözü tabiidir. *Odunu verir misin?*... şekline girdi mi, ifâde garâbetten başka, iltihâsa yol açacak bir za'f-ı te'lîfle de mâlûl olur.

Dilin canlılığı kanûnuna mugaayir olan bu tutumun çeşitli örnekleriyle karşılaşırız: *Kamu* kelimesi, bunlardan biridir. Vaktiyle *Reşid Rahmetî Arat*'ın dersinde öğrendiğim şeyi yanlış hatırlamıyorsam, Türk diline Orta İranca'dan bir

hamag kelimesi girmiş. Bu; iki yoldan inkişâf etmiş: *Heme* olmuş, *-si* iyelik zâmiri ile kaynaşarak *hemesi* hâline girmiş, o da zamanla *hepisi* şeklini almış ki, hâlâ Türkiye Türkçesi'nde yaşıyor.

Diğer yandan bu *hamag*, *kamug* olmuş, zamanla *kamu* şeklini almış, eski Anadolu Türkçesi'ne kadar gelip sonra kaybolmuştur. Bugün *kamu köylüler*, *sağ tarafta toplansınlar!* deseniz, dinleyenler maksadınıza intikal edemez. Fakat *bütün köylüler...* derseniz, istediğiniz anlaşılır. (Maamâfih bu söz; ıstılahlar bünyesinde bir zaman için olsun kalacağa benziyor fakat hukuk ıstılahları arasındaki ittîrâda aykırı düşmek ve yerine geçtiği *âmme* kelimesi kadar millete yabancı kalmak şartıyla). Söz, dilimizin bugün vâsıl olduğu mûsîkî kudretinden de uzaktır. *Nâmık Kemâl; Ahmed Vefîk Paşa'nın Micro-Mega* tercümesini tenkid ederken, Türkçe deyince, mutlaka kaba Türkçe'yi kastedtiğimizden dert yanar; şimdi o söz hâtırıma geldi.

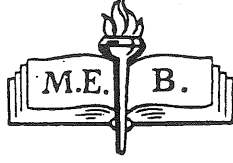
Radyolarımızda duyduğumuz acâip sözlerden biri de *halk ozanı*'dır. *Ozan* kelimesini *şâir* karşılığı sayanlar, böylece gûyâ *halk şâirini* Türkçeleştirmiş oluyorlar. Acabâ *halk* kelimesi hangi dilden alınmıştır? Nedense ona karşılık bulmak hatırlarında gelmemiştir. *Ozan*, XVI. yüzyıldan önceki mânâsıyla sazlarına müterâfık destanlar, türküler söyleyen *halk şâiri* demektir. Bu hâliyle yerine getirilmek istenen sözde bir haşiv olacak. Hattâ bir aralık Memlûkler sâhasında, Doğu Oğuzları arasında doğrudan doğruya *kopuz*, *saz* mânâlarında da kullanılmıştır; bu yüzden dilde bir de *ozancı* kelimesi türemiştir. XV. yüzyıldan sonra Türkler, bu kelimeyi beğenmez; ancak bir şahsî tehzîl maksadıyla kullanırlar. Bu sebebledir ki, gerek Anadolu ve Rumeli'de gerekse Azerbaycan'da ozanlar, *âşık* adını alırlar. Türkmenler arasında da aynı vazîfeyi *baksı* kelimesi görür. Sözü edilen yüzyıldan sonra kaleme alınan eserlerimiz, *ozan* kelimesini *geveze*, *herze söyleyen* karşılığında kullanmışlardır. Bu mânâyı sözlü an'ane de benimsemiş, zamânımıza kadar getirmiştir ki, *Ali Rıza Yalçın*, *Karaîsâlı havâlisinde*, *İshak Re'fet* ve *Hâmid Zübeyir Koşay*, *Cenup Anadolu'sunun* diğer yerlerinde tesbît ederler. Esâsen *âşıklık* da ozanlığın tamâmen aynı değil, cemiye-

tin kazandığı yeni şartlara göre istihâle etmiş şeklidir. Ne *Âşık Ömer*'de *Dede Korkut Kitâbı*'ndaki ozanların kudsi mâhiyetini, Oğuzlar arasındaki fonksiyonunu, ne de *Âşık Gevheri*'de Selçuklu, Memlûk ve *İkinci Sultan Murad* ordularındaki ozanların rol ve mevkilerini bulmak mümkündür. Saz şâirlerinden *ozan* diye bahsedilmesini dahi mûsâmaha ile karşılamak mümkün değil. *Süleyman Nazîf*'in, *Ahmed Hâşim*'in, *Yahya Kemâl*'in ozan diye anılması; kemiklerinin mezardan fırlaması için kâfidir. Bugün hiçbir Fransız, *Stéphane Mallarmé*'den, *Charles Bauçelaire*'den, *Victor Hugo*'dan, hattâ *François Villon*'dan *troubadour* veya *ménestrel* diye bahsetmiyor, hiçbir İngiliz ağzından da Shakespeare'den bahsedilirken *gleeman* veya *minstrel* sözünü işitmek mümkün değildir; bu milletler arasında müşterek bir - Fransız yazısıyla - *poète*, - İngiliz yazısıyla - *poet* kelimesi vardır; Latince, Grekçe asıllarına giderek bu sözleri dilden atmak kimsenin aklına gelmez. Aynı şekilde Türkler, Araplar, Farslar arasında da müşterek bir *şâir* kelimesi vardır. Bunu dilden çıkarmaya gayret etmek de beyhûde bir zahmettir. İleri bir "devrim" hamlesine girmek isteyenler; "şâir"i sırf burjuvaya has bir kelime saymasınlar; sözlerinin bedîi değeri yerine, devlete isyân ettikleri için bugün bayrak adam hâline getirilmek istenen *Pir Sultan Abdal*, *Dadaloğlu* da birer şâirdir. Hattâ Marksist devrimlerin gerçekleştirildiği bâzı memleketlerde dahi, "poet" in yerli ağza uydurulmuş şekilleri - hem de aynı kökten türemiş diğer kelimelerle - kullanılmaktadır. "Aydın kişiler", ne kadar ısrâr ederlerse etsinler, bugün halk *Ozan Veysel* değil, *Âşık Veysel* diyor. Yeni kalem sâhipleri, isterlerse kendilerini ozan sayabilirler, fakat biz, bu sıfatı *Fuzûlî*'ye, *Bâkî*'ye, *Yahyâ*'ya, *Nefî*'ye, *Nâbî*'ye *Nedîm*'e, *Galib*'e... lâyük görmüyoruz. *Vâsıf* da, bu kelimeyi nasıl karşıladığını *Divân*'ında haykırarak ilân etmiştir. Kısacası ozanlar, XV. yüzyıldan önceki sazşâirleri olduğuna göre *halk ozanı* terkibi, en azından haşiv ile mâlûldür. *Süleyman Nafiz*, *Ahmed Hâşim* ve benzerleri de ozan değil, şâirdir. Şu anda düşünüyorum, merhum *Ahmed Hamdi Tanpınar*'a "ozan" denseydi üzüntüden üç gece gözüne uyku girmezdi.

(Devamı gelecek sayımızda)

**Millî Kùltürümüze
Hizmet Eden
Müesseseler**

Nihad Sâmi Banarlı

Resimli

TÜRK EDEBİYATI TÂRİHİ

22 yıldır aranan ve beklenen bu büyük eser'in
1-2-3 üncü fasikülleri yayınlandı.

Her fasikülü 80 sayfa olup, ayrıca renkli kuşe
resimli ilâveleri bulunan eser, Bakanlığımız yayın-
evlerinde ve bütün kitapçılarda her fasikülü 12.50
liradan satışa arzedilmiştir.

Ödemeli ve pullu satış yapılmamaktadır.

Devlet Kitaplığı Müdürlüğü
Sultanahmet - İstanbul
Satış Tel. : 22 38 03

ATLAS KİTABEVİ

1959

R A K İ M Ç A L A P A L A

takdîm eder :

İ.F.C. İstanbul Enstitüsü Neşriyatı :

T.L.

Sâmiha Ayverdi	:	Boğaziçi'nde Tarih	20
Sâmiha Ayverdi	:	Edebî ve Mânevî Dünyâsı İçinde: F Â T İ H	20
Sâmiha Ayverdi	:	İstanbul Geceleri	15
Ekrem Hakkı Ayverdi	:	Osmanlı Mimârisinin İlk Devri	250
Ord. Prof. Ömer Lütfi Barkan;	:	İstanbul Vakıfları Tahrir	
Ekrem Hakkı Ayverdi	:	Defteri	150
Muzaffer Erdoğan	:	Kayserili Mehmed Ağa ..	12,50
Dr. Veli Bahçet Kurdoğlu	:	Şâir Tabibler	40

İ.F.C. Yahyâ Kemal Enstitüsü Neşriyatı :

Yahyâ Kemal	:	Kendi Gökkubbemiz (III. Baskı)	20
Yahyâ Kemal	:	Eski Şiirin Rüzgârıyla	15
Yahyâ Kemal	:	Rubâiler, Hayyâm Rubâi- lerini Türkçe Söyleyiş ..	15
Yahyâ Kemal	:	Azîz İstanbul	20
Yahyâ Kemal	:	Eğil Dağlar	20
Yahyâ Kemal	:	Siyâsî Hikâyeler	15
Yahyâ Kemal	:	Siyâsî ve Edebî Portreler	15
Yahyâ Kemal	:	Edebiyâta Dâir	25
Nihad Sâmî Banarlı	:	Yahyâ Kemal Enstitüsü Mecmûası: II	25
Nihad Sâmî Banarlı	:	Yahyâ Kemal Yaşarken ..	15
Nihad Sâmî Banarlı	:	Yahyâ Kemal'in Hâtıraları	15

REMZİ KİTABEVİ

(Büyük Fikir Kitapları Serisinden)

- 1 — TÂRİH BOYUNCA İLİM VE DİN
(Dr. A. Adnan Adıvar) : Şimdiye kadar bizde daha mükemmeli yazılmamış büyük fikir ve araştırma eseri. «Bu eser, bir Batı dilinde yazılmış olsaydı, bütün dünyâ dillerine çevrilmiş olurdu.» 624 Shf. 40 TL. (Ciltlisi 50 TL.)
- 2 — OSMANLI TÜRKLERİNDE İLİM
(Dr. A. Adnan Adıvar) : Târih Boyunca İlim ve Dîn kitabını bütünleyen eser. Osmanlı Türkiyesi'nde geçen asırlar içinde Türk ilmi, müs-bet ilimler sâhasında neler yapmıştır? (15. TL.)
- 3 — DİN PSİKOLOJİSİ
(Osman Pazarlı) : İslâm'da ve Batıda dîn psikolojisi alanında ileri sürülen fikirler. Mistisizm, semâvî dinler ve metapsişik hâdisele-
rin incelenmesi. (10 TL.)
- 4 — TÜRKİYE MEKTUPLARI
(H. von Moltke) : 1836 - 1839 Türkiyesi'nden mektuplar. Bugünümüz hakkında fikir yürütmeden önce, okunması zarûrî, mühim eser. (Çeviren: H. Örs), (12.50 TL.)
- 5 — TANRILAR MEZARLAR VE BİLGİNLER
(C. W. CERAM) : 20 dile çevrilmiş, yalnız Almanya'da 38 kere basılmış eser. Arkeolojinin romanı.
(Çeviren: H. Örs), (25 TL. ciltlisi: 35 TL.)

İ. F. C.

YAHYÂ KEMÂL ENSTİTÜSÜ

Bildirir:

YAHYÂ KEMAL

Çocukluğum,
Gençliğim,
Siyâsî ve Edebî Hâtıralarım

1 Kasım 1972 de çıkacak.

İ. F. C.

İSTANBUL ENSTİTÜSÜ

Bildirir:

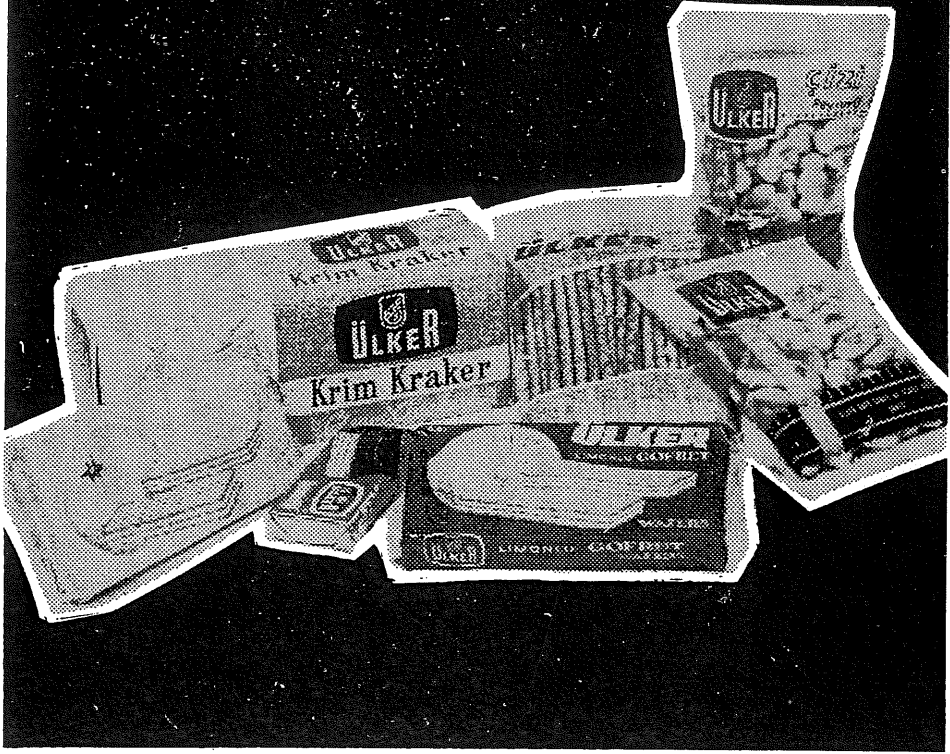
Nihad Sâmi Banarlı

TÜRKÇENİN SIRLARI

Türk Dili'nin bütün güzelliğini, üstünlüğünü, inceliğini, âhengini, asıllığını, tatlı ve acı mâcerâsını meydana koyan eser.

— Yakında elinizde olacak —

ÜLKER

En nefis bisküvi Ülker..

**Türkçemizin ve Edebiyatımızın
Yarını için çalışanlara :**

Kubbealtı Akademi Mecmûası'
nın 9-22. sahîfelerinde okuya-
cağınız **BEYANNÂME'** mi-
zin gösterdiği hedeflere uygun
**şîir, nesir, deneme ve küçük hi-
kâye'**lerinizi bize gönderebilir-
siniz.

Mecmûamızın maksadı zâ-
ten sizi bu hedeflere doğru yü-
rür görmektir.

Göndereceğiniz yazılar içinde
Akademi Jürisi'nin mecmûa-
mızda neşrini uygun bulacağı
**şîir, nesir, deneme ve küçük hi-
kâye'**ler, sahîfelerimizde yer
alacak; gerekirse tedkik ve
tenkidleri yapılacak, takdir ka-
zananlara hediyeler sunula-
caktır.